

Sociální důsledky změny zákona o pomoci v hmotné nouzi

Pavla Jagošová

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavla Jagošová**
Osobní číslo: **H15229**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociální důsledky změny zákona o pomoci v hmotné nouzi**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti nezaměstnanosti, sociální politiky a rodinné politiky.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

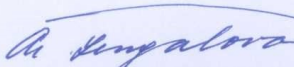
Rozsah bakalářské práce:
Rozsah příloh:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání.* Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
KREBS, Vojtěch, et al. *Sociální politika. 6., přepracované a aktualizované vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.
ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena, Josef ŠMAJS a Zdeněk BOLELOUČKÝ. *Nezaměstnanost. 2., přeprac. a aktualiz. vyd.* Praha: Grada, 2013, Psyché. ISBN 978-80-247-4282-3.
Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.
Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Eva Šalenová**
Ústav pedagogických věd
Datum zadání bakalářské práce: **11. ledna 2018**
Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 11. ledna 2018

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 2.3.2018

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou poskytování dávek hmotné nouze a zaměřuje se na novelu zákona o pomoci v hmotné nouzi. Teoretická část definuje pojmy související se systémem pomoci v hmotné nouzi, nezaměstnaností a aktivní politikou zaměstnanosti. Dále nás seznamuje se změnami zákona o pomoci v hmotné nouzi a jeho možnými důsledky. V praktické části je hlavním cílem zjistit, jak na tuto novelu zareagovali uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze a jestli se jim tím změnila jejich finanční situace.

Klíčová slova: dávky hmotné nouze, osoba v hmotné nouzi, příspěvek na živobytí, nezaměstnanost, uchazeč o zaměstnání, aktivní politika zaměstnanosti, veřejná služba.

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the issue of providing material need benefits and focuses on the amended Act on assistance in material need. The theoretical part defines terms related to the system of benefits in material need, unemployment and the active policy of employment. It also deals with the changes of the Act on assistance in material need and its possible consequences. The aim of practical part is to find out the reaction of the job applicants to this amendment and also find out the change of their financial situation.

Key Words: material need benefits, a person in material need, allowance for living, unemployment, job applicant, active policy of employment, public service.

Děkuji paní Mgr. Evě Šalenové za odborné vedení, ochotný přístup a cenné rady, které mi poskytla při psaní mé bakalářské práce. Poděkování patří také mé rodině za podporu a trpělivost.

Motto:

„Chtít je víc než moci. Neboť chtěním se i propast stane příkopem, který lehce zdoláš!“

Viktor Fischl

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 SYSTÉM POMOCI V HMOTNÉ NOUZI	11
1.1 OSOBA V HMOTNÉ NOUZI	12
1.2 DÁVKY HMOTNÉ NOUZE	12
1.3 ŽIVOTNÍ A EXISTENČNÍ MINIMUM	15
2 NEZAMĚSTNANOST	18
2.1 UCHAZEČ O ZAMĚSTNÁNÍ	20
2.2 AKTIVNÍ POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI	20
3 ZMĚNA ZÁKONA O POMOCI V HMOTNÉ NOUZI	23
3.1 VEŘEJNÁ SLUŽBA	23
3.2 ČINNOSTI, VE KTERÝCH MŮŽE BÝT VEŘEJNÁ SLUŽBA ORGANIZOVÁNA	24
3.3 SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY ZMĚNY ZÁKONA O POMOCI V HMOTNÉ NOUZI	25
3.4 STATISTIKA PŘÍJEMCŮ DÁVEK HMOTNÉ NOUZE NA KONTAKTNÍM PRACOVÍŠTI VESELÍ NAD MORAVOU	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	28
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	29
4.1 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ A OTÁZEK	29
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR	30
4.3 METODA SBĚRU DAT	32
4.4 PRŮBĚH VÝZKUMU	32
4.5 STATISTICKÉ ZPRACOVÁNÍ DAT	32
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT.....	33
5.1 ANALÝZA DAT.....	33
5.2 INTERPRETACE DAT	45
5.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	47
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	51
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	54
SEZNAM GRAFŮ	55
SEZNAM TABULEK.....	56
SEZNAM PŘÍLOH.....	57

ÚVOD

Problematika poskytování dávek hmotné nouze je v dnešní době velmi diskutovaným tématem. Tyto dávky, které zahrnují příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc se odvíjí od příjmů osob, které o dávky žádají, případně od příjmů společně posuzovaných osob. Jedná se o osoby, které mají nízké příjmy, většinou o nezaměstnané. V dnešní době, kdy trh práce nabízí širokou škálu pracovních pozic a nezaměstnanost klesla na své historické minimum, se nabízí otázka, jestli je nutné vydávat tolik finančních prostředků na sociální dávky. Jestli by nebylo lepší spíše motivovat nezaměstnané k tomu, aby začali opět pracovat. K tomu právě směřuje novela zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, jejímž cílem je motivovat dlouhodobě nezaměstnané, kteří pobírají dávky hmotné nouze, k práci. V rámci této novely je na poživatele příspěvku na živobytí kladen požadavek na vyvíjení některé z konkrétně daných aktivit, aby si zajistili stávající výši příspěvku na živobytí.

Cílem bakalářské práce „Sociální důsledky změny zákona o pomoci v hmotné nouzi“ je zjistit, jak na tuto změnu zareagovali uchazeči o zaměstnání na kontaktním pracovišti Veselí nad Moravou a jaké finanční důsledky jim přinesla.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část zahrnuje tři kapitoly, které popisují problematiku systému pomoci v hmotné nouzi. V první kapitole si objasníme, kdo je osoba v hmotné nouzi, jaké jsou dávky hmotné nouze a co znamená životní a existenční minimum. Druhá kapitola nás seznámí s problematikou nezaměstnanosti, uvedeme si, kdo je uchazeč o zaměstnání a co je úkolem aktivní politiky zaměstnanosti. Ve třetí kapitole se zaměříme na novelu zákona o pomoci v hmotné nouzi, vysvětlíme, co je to veřejná služba, jaké činnosti můžeme v rámci veřejné služby vykonávat, jaké mohou být důsledky změny zákona o pomoci v hmotné nouzi, a také se seznámíme se statistikou příjemců dávek hmotné nouze na kontaktním pracovišti ve Veselí nad Moravou. V praktické části budeme zjišťovat, jak na novelu zákona o pomoci v hmotné nouzi uchazeči reagovali a co jim tato změna přinesla.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SYSTÉM POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

Hmotná nouze je situace, ve které člověk nedisponuje dostatečným množstvím finančních a věcných prostředků pro zajištění základních životních potřeb. Systém pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti od 1. 1. 2007. Je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení. Pomáhá osobám, které mají nedostatečné příjmy a snaží se je motivovat k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení svých životních potřeb. Zákon popisuje konkrétní situace, které jsou spojené s nedostatečným zabezpečením základní obživy, ale i bydlení a mimořádnými událostmi.

Krebs (2015, s. 300 – 302) uvádí, že základním předpokladem každé demokratické společnosti je, že každý občan má nést zodpovědnost sám za sebe a svoji budoucnost. Pokud se ovšem ocitne v sociálně neuspokojivé situaci, je třeba mu poskytnout pomoc, která je projevem lidské solidarity a dobročinnosti. Podle něj je tedy sociální pomoc určena právě těm osobám, které jsou v situaci absolutního nedostatku hmotných prostředků a kteří nejsou schopni si sami ani s pomocí vlastní rodiny zabezpečit svoje základní životní potřeby.

Podobně se na to dívá Matoušek (2008, s. 200), který říká, že sociální pomoc je poskytována lidem, kteří se nacházejí na spodní hranici příjmového žebříčku, za určitých podmínek, a to formou peněžních nebo věcných dávek a služeb.

Listina základních práv a svobod definuje právo na pomoc v hmotné nouzi jako jeden z cílů sociální politiky v České republice. Pokud se občan dostane do stavu, kdy není schopen pracovat, má právo na nezbytnou pomoc, která mu zajistí základní životní podmínky (Tomeš, 2010, s. 171).

Podle Dukové, Duky a Kohoutové (2013, s. 111 – 112) je principem systému pomoci v hmotné nouzi teorie, že každý, kdo pracuje, se musí mít lépe než ten, kdo nepracuje nebo kdo se práci vyhýbá.

Sociální práce s klienty proto zahrnuje i poskytování základních informací, které mohou člověku pomoci vyřešit jeho momentální svízelnou situaci a které mají zároveň sloužit jako prevence, aby se člověk do takové situace vůbec nedostal.

1.1 Osoba v hmotné nouzi

Osobou v hmotné nouzi může být člověk, který je zároveň uchazečem o zaměstnání, ale stejně tak to může být i jakákoliv jiná osoba, která v evidenci uchazečů o zaměstnání není, a to proto, že má nízké příjmy.

Matoušek (2008, s. 68) říká, že osobou v hmotné nouzi je ten, kdo nedosahuje částky životního minima a kdo si svůj příjem vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů nemůže zvýšit.

Prioritou tedy je, aby se člověk nejprve sám snažil svou nepříznivou situaci zvrátit a teprve tehdy, pokud se mu to nepodaří, vstoupil do systému sociální pomoci.

Podle Dukové, Duky a Kohoutové (2013, s. 112) se v hmotné nouzi ocitne osoba nebo rodina, která jednak nemá vlastní dostatečné příjmy, jejíž sociální a majetkové poměry jí nepomohou uspokojit její základní životní potřeby a která si není schopna tyto příjmy zajistit.

1.2 Dávky hmotné nouze

Člověk, jehož skutečný příjem je nižší než oficiální životní minimum a který se následkem toho ocitne ve stavu hmotné nouze, musí podat příslušnému orgánu státní správy nebo samosprávy žádost o peněžní výpomoc. Na základě žádosti jsou prověřeny příjmové a majetkové poměry této osoby. Pokud je prokázán rozdíl mezi částkou životního minima a skutečným příjmem občana, je mu poskytována sociální dávka (Arnoldová, 2012, s. 43).

Podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, o tyto dávky žádá osoba prostřednictvím úřadu práce. O přiznání dávek a o jejich výši rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce, která také provádí jejich výplatu. Mezi dávky hmotné nouze patří příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc.

Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi a vyplácí se měsíčně, opakovaně. Jejím cílem je řešení nedostatečného příjmu osoby nebo společně posuzovaných osob (MPSV: Příspěvek na živobytí, 2015).

Matoušek (2008, s. 163) uvádí, že tento příspěvek „doplňuje příjem osob v hmotné nouzi do výše částky živobytí, odvozené od životního, resp. existenčního minima“.

Je to dávka, která se přispívá osobě nebo rodině, pokud nedosahuje dostatečného příjmu po odečtení přiměřených nákladů na bydlení (Duková, Duka a Kohoutová, 2013, s. 113).

Zákon 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů stanoví, že „nárok na příspěvek na živobytí má osoba v hmotné nouzi, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob nedosahuje částky živobytí posuzovaných osob“. Příjmy společně posuzovaných osob se sčítají. Na příspěvek na živobytí má nárok ten, kdo splní předem stanovené podmínky. Pokud podmínky nároku na příspěvek na živobytí splňuje více osob, může příspěvek pobírat jen jedna, a to na základě dohody. Jestliže se nedohodnou, určí osobu, která bude příspěvek pobírat orgán pomoci v hmotné nouzi, který o příspěvku rozhoduje. Částka živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima.

Podle Krebse (2015, s. 315) se příspěvek na živobytí poskytuje pouze osobě, případně osobám, které se nacházejí ve stavu hmotné nouze. Zároveň se zkoumá, jestli si člověk může vlastním přičiněním svůj příjem zvýšit. Jedná se např. o příjem z vlastní práce, uplatnění nároků a pohledávek, prodej nebo využití majetku. Při posuzování příjmů při zjišťování stavu hmotné nouze a nároku na příspěvek na živobytí se zvýhodňují osoby, které pracují oproti osobám, které jen pobírají dávky hmotné nouze. Příspěvek na živobytí je poskytován převážně v peněžní formě, ve výjimečných případech ho lze poskytovat i věcnou formou, pokud na základě sociálního šetření dojde k podezření, že by peníze nebyly využity k účelu, ke kterému byly určeny.

Přestože je možnost zvýšení příjmu vlastní prací u osob s nedostatečnými příjmy základním požadavkem, existují výjimky, u kterých se tato možnost nezkoumá. Tyto výjimky popisuje např. Břeská a Vránová (2004, s. 35), jedná se o poživatele starobního důchodu, poživatele plného invalidního důchodu, občana staršího 65 let, nezaopatřené dítě, rodiče, který celodenně, osobně a řádně pečuje o dítě dle specifických kritérií a osobu, která osobně, celodenně a řádně pečuje o blízkou nebo jinou osobu, která je převážně nebo úplně bezmocná, nebo starší 80 let a částečně bezmocná.

Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení je další dávkou pomoci v hmotné nouzi, která se taktéž vyplácí měsíčně, opakovaně. Podmínkou pro její vyplácení je přiznání příspěvku na živobytí.

Podle zákona 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů má nárok na doplatek na bydlení ten, kdo vlastní byt nebo kdo jej užívá na základě smlouvy a jehož příjem by po odečtení odůvodněných nákladů na bydlení a navýšení o příspěvek na

živobytí nedosahoval částky živobytí osoby nebo společně posuzovaných osob. Do odůvodněných nákladů se započítává nájemné a pravidelné úhrady za služby spojené s užíváním bytu (vytápění, dodávka teplé vody, užívání výtahu, odvoz odpadu ...).

Zákon o pomoci v hmotné nouzi vymezuje i zvláštní situace, které jsou spojeny s bydlením. Orgán pomoci v hmotné nouzi může v případech hodných zvláštního zřetele poskytnout doplatek na bydlení také:

- do části bytu,
- pokud jsou splněny hygienické podmínky a pokud je obcí udělen souhlas do ubytovacího zařízení,
- do jiného než obytného prostoru, pokud jsou splněny stavebně technické standardy kvality bydlení (MPSV: Doplatek na bydlení, 2015).

„Pro účely doplatku na bydlení se osoba nachází v hmotné nouzi, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob dosahuje sám nebo spolu s příspěvkem na živobytí částky živobytí, ale nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení a na služby s bydlením bezprostředně spojené“ (Krebs, 2015, str. 317).

Mimořádná okamžitá pomoc

Podle Dukové, Duky a Kohoutové (2013, s. 113) je tento příspěvek určen osobám, „které se ocitnou v situacích, jež je nutno bezodkladně řešit“.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů určuje šest takových situací:

- Nejsou splněny podmínky hmotné nouze, ale při neposkytnutí pomoci hrozí vážná újma na zdraví.
- Vážná mimořádná událost (živelná pohroma, ekologická havárie, požár, povodeň).
- Nedostatek peněžních prostředků na zaplacení poplatků za vystavení duplikátů osobních dokladů nebo při ztrátě peněžních prostředků.
- Nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby.
- Nedostatek prostředků k uhrazení nákladů v souvislosti se vzděláváním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí.
- Hrozba sociálního vyloučení (návrat z vězení, z dětského domova, z pěstounské péče, po ukončení léčby chorobných závislostí).

Mimořádná okamžitá pomoc se poskytuje pouze jedné osobě, a to formou jednorázového příspěvku.

1.3 Životní a existenční minimum

Životní a existenční minimum je upraveno zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti od 1. 1. 2007. Podle tohoto zákona je životní minimum hranice peněžních příjmů osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Existenční minimum udává minimální hranici příjmů osob, která je nezbytná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb umožňující přežití.

Arnoldová (2012, s. 41 - 44) uvádí, že tato minima jsou stanovená nebo uznaná centrálními státními orgány a chrání občany proti hmotnému a sociálnímu strádání. Obecně se podle ní rozumí životním minimem „soubor statků a služeb, který umožňuje jedinci, rodině nebo domácnosti uspokojovat potřeby v rozsahu, jaký společnost v dané etapě uznává za minimálně nezbytný“.

Podle Krebse (2015, s. 303) je životní minimum práh chudoby a lidé, kteří se nacházejí pod ním, nemohou žít přijatelným způsobem života. Rozlišuje dvě hladiny životního minima – sociální a existenční. Sociální minimum je situace, kdy domácnost zajišťuje všechny životní potřeby s minimálními náklady na minimální společensky přijatelné úrovni. „Hladina sociálního minima tak vyjadřuje dolní hranici pásma všeobecně přijatelného životního standardu a tím tvoří horní hranici pásma chudoby“. Existenční minimum je „soubor statků a služeb, bez jejichž uspokojování by došlo o ohrožení života a zdraví občana“.

V roce 1999 Česká republika podepsala Evropskou sociální chartu, čímž se zavázala garantovat nezbytné finanční minimum. Toto existenční minimum, tolik potřebné k důstojnému lidskému životu, by mělo respektovat určité principy. Mělo by být univerzální (poskytované nejširšímu okruhu lidí, nacházejících se v hmotné nouzi), bezpodmínečné (bez dalších podmínek), nárokové a přiměřené (Durdisová, 2005, s. 36).

Finanční potíže lidí, kteří jsou závislí na sociálních dávkách, bývají obvykle podle Mareše (2002, s. 75) nepřiměřeně velké, způsobují značné snížení životní úrovně a často vedou k chudobě a nouzi.

Jak už bylo uvedeno, částky životního a existenčního minima jsou přesně definovány zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Pokud žije ve společné domá-

nosti více osob, jejich příjmy se sčítají. U žádného minima nejsou zahrnuty náklady na bydlení. Každý rok vláda nově stanoví výši těchto minim, která jsou pak platná po celý kalendářní rok.

Výše životního minima

Výše životního minima jednotlivce tzn. osoby, která je posuzována sama, je 3 410 Kč. Pokud se posuzují i jiné osoby, které jsou ve společné domácnosti, stanoví se životní minimum na každého člena zvlášť, podle přesně daných kritérií. Určí se pořadí osob, a to tak, že první jsou dospělí, potom děti, které nejsou nezaopatřené a nakonec děti nezaopatřené. Konkrétní částky společně posuzovaných osob jsou následující:

První dospělá osoba v domácnosti	3 140
Osoba od 15 let věku, která není nezaopatřeným dítětem	2 830
Nezaopatřené dítě od 15 do 26 let věku	2 450
Nezaopatřené dítě od 6 do 15 let věku	2 140
Nezaopatřené dítě do 6 let věku	1 740

Tabulka 1 – Výše životního minima

Mezi společně posuzované osoby patří (MPSV: Životní a existenční minimum, 2016):

- rodiče a nezletilé nezaopatřené děti,
- manželé nebo registrovaní partneři,
- rodiče a děti nezletilé zaopatřené nebo zletilé, pokud tyto děti s rodiči užívají byt a nejsou posuzovány s jinými osobami,
- jiné osoby společně užívající byt, pokud neprokáží, že spolu trvale nežijí a společně neuhrazují náklady na své potřeby.

Při stanovení životního minima rodiny se částky jednotlivých osob sčítají.

Výše existenčního minima

Výše existenčního minima je stanovena na 2 200 Kč. U nezaopatřeného dítěte, příjemce starobního důchodu, osoby starší 68 let a osoby invalidní ve třetím stupni se existenční minimum nedá použít, což opět definuje zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Cílem stanovení takto nízké dávky je motivace osob v produktivním věku, aby se zapojili do pracovní činnosti a tím si zajistili příjem vyšší.

2 NEZAMĚSTNANOST

Nezaměstnanost je pojem, se kterým se v naší společnosti setkáváme od počátku devadesátých let minulého století. Je přirozeným fenoménem každé svobodné společnosti, je ovlivněna nerovnoměrnou nabídkou a poptávkou na trhu práce. Přestože je podle Všeobecné deklarace lidských práv jedním z hlavních mezinárodně uznávaných práv právo na práci, pravděpodobnost, že se někdy staneme nezaměstnanými, je poměrně velká. Někdy nás do této situace dostane zaměstnavatel (např. výpovědí z organizačních důvodů), jindy ukončíme pracovní poměr sami v důsledku nevyplácení mzdy, nepříznivého zdravotního stavu nebo nevyhovujících pracovních podmínek. Ne každý zaměstnavatel totiž dodržuje zákonem stanovené podmínky, které mají člověku zajistit spravedlivou odměnu a důstojné pracovní podmínky.

Nezaměstnanost ale neznamena jen být bez práce, znamená to být bez placeného zaměstnání, které by spočívalo v práci na smluvním základě, kdy taková smlouva zároveň zajišťuje i nárok na materiální odměnu za vykonanou práci. Nezaměstnaností nejsou ohroženi všichni lidé stejně. U určitých skupin osob je pravděpodobnost ztráty zaměstnání větší a je pro ně také těžší nalézt nové pracovní místo. Patří mezi ně starší lidé, ženy po mateřské a rodičovské dovolené, absolventi škol, lidé bez dostatečné kvalifikace, příslušníci romského etnika a osoby zdravotně znevýhodněné (Kodymová a Koláčková in Matoušek, 2005, s. 299 -301).

Podle Matouška (2008, s. 116) je nezaměstnanost „stav, ve kterém člověk schopný práce a ochotný pracovat nemá placené zaměstnání“.

„Encyclopaedia Britannica ji definuje jako stav, ve kterém jedinec schopný práce aktivně práci hledá, ale není schopen ji najít“ (Boleloucký in Šmajsová, Šmajš a Boleloucký, 2013, s. 103). Boleloucký zároveň říká, že aby mohl být člověk za nezaměstnaného vůbec považován, „musí být aktivní pracovní silou a odměňovanou práci hledat“.

Náhlá a neočekávaná ztráta zaměstnání je velkým zásahem do života, pro některé lidi může být natolik traumatizující, že se s takovou situací jen těžko dokáží vyrovnat. O to složitější je, když se člověk ocitne bez práce delší dobu. Začne o sobě pochybovat, nejistota a strach z budoucnosti se stane příliš stresující zkušeností (Buchtová, 2013, s. 49 - 50).

Takovéto životní selhání jedince pak u něj může vyvolat různé somatické, ale i psychické problémy, které mohou vyústit v chronické nemoci nebo dokonce i smrt. Mezi nejčastější

nemoci patří kardiovaskulární onemocnění, vysoké hodnoty cholesterolu, vysoký krevní tlak a bronchiální poruchy. Z duševních poruch to jsou deprese, poruchy chování, alkoholismus, domácí násilí a sebevraždy nebo pokusy o ně (Boleloucký in Šmajsová, Šmajš a Boleloucký, 2013, s. 104).

Záleží na člověku, jak se s takovou situací reálně vyrovná. Pro jedince, který vidí v práci smysl života, je skutečnost, že o ni přijde, natolik frustrující, že u něj může dojít k výraznému poklesu sebevědomí, poruchám duševní rovnováhy, ke konfliktům v rodinném soužití (Matoušek, 2008, s. 117).

Především ale dochází k poklesu příjmů, narušení pracovních a sociálních návyků, společensky nepřijatelného chování a sociální vyloučenosti (Duková, Duka a Kohoutová 2013, s. 95). Klesá životní úroveň jedince, dostávají se pocity nepotřebnosti a neschopnosti.

Reakce člověka na to, že zůstane bez práce, je někdy přirovnávána k reakci na ztrátu blízkého člověka. I tady dochází nejprve k odmítání skutečnosti, pocitům hněvu a snaze najít viníka. Další fází je smíření se se vzniklou situací. Potom nastává apatie nebo zvýšená aktivita, přičemž se tyto fáze mohou střídát (Kodymová a Koláčková in Matoušek, 2005, s. 303).

V souvislosti s růstem hromadné nezaměstnanosti dochází také k růstu kriminality (zvláště u mladistvých), zvyšuje se počet drogově závislých, pokusů o sebevraždy a k depresivním symptomům, roste počet pacientů v psychiatrických klinikách, zhoršují se psychické poruchy a narůstají psychosomatická onemocnění. Jedinci trpí ztrátou sebedůvěry a důvěry v ostatní lidi, depresemi, apatií spojenou s beznadějí. V neposlední řadě dochází k sociální izolaci a osočování vlastní rodiny ze ztráty zaměstnání. Nesnadná situace tím nastává také u rodinných příslušníků, kteří se často potýkají s narůstajícími konflikty v rodině, u dětí se pak mohou častěji projevovat vývojové poruchy, zhoršený školní prospěch a ztráta respektu vůči nezaměstnanému rodiči. Zkušenost s masovou nezaměstnaností může mít výrazný vliv i pro zaměstnané osoby, které se ze strachu z propuštění snaží především o maximální pracovní výkon (Buchtová in Šmajsová, Šmajš a Boleloucký 2013, s. 55).

Společnost vnímá nezaměstnaného většinou negativně. Bývá mu přisuzována vina za to, že zůstal bez práce a očekává se od něj, že se svou situací nebude spokojen, že se bude snažit ji co nejrychleji změnit, a to především aktivním hledáním nového zaměstnání.

2.1 Uchazeč o zaměstnání

Uchazeč o zaměstnání je podle § 24 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů „fyzická osoba, která osobně požádá o zprostředkování vhodného zaměstnání krajskou pobočku Úřadu práce, v jejímž územním obvodu má bydliště, a při splnění zákonem stanovených podmínek je krajskou pobočkou Úřadu práce zařazena do evidence uchazečů o zaměstnání“.

Podmínky pro zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání jsou uvedeny v § 25 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Základním předpokladem je, že žadatel není v pracovněprávním vztahu nebo ve služebním poměru, osobou samostatně výdělečně činnou, osobou pečující o dítě, osobou, která pobírá odměnu pěstouna, osobou výdělečně činnou v cizině a fyzickou osobou soustavně připravující na budoucí povolání. Fyzická osoba se nemůže stát uchazečem o zaměstnání ani v době, po kterou je uznána dočasně neschopnou práce, vykonává trest odnětí svobody, vykonává ochranné opatření zabezpečovací detenci nebo je ve vazbě, pobírá peněžitou pomoc v mateřství v době před porodem a 6 týdnů po porodu, nebo je invalidní ve třetím stupni, s výjimkou fyzické osoby, která je invalidní ve třetím stupni a je schopna výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek.

Podle Tomeše (2010, s. 280) je nezaměstnaný ten, kdo se přihlásí o práci na úřadu práce, je zaměstnatelný a hlavně chce být zaměstnán. Ve skutečnosti se ale často setkáváme s lidmi, kteří se sice zaevidují jako uchazeči o zaměstnání, ale o práci z různých důvodů neprojevují zájem. Jsou to např. lidé, kteří ukončili zaměstnání a mají příslibenou jinou práci, do které mají nastoupit až za nějakou dobu. Nebo živnostníci, vykonávající stavební nebo zemědělskou činnost, která má sezónní charakter. Tito a jim podobní lidé jsou vlastně dobrovolnými nezaměstnanými, kteří se evidují na úřadu práce proto, aby jim bylo po konkrétní dobu hrazeno zdravotní pojištění a vyplácena podpora v nezaměstnanosti, případně sociální dávky.

2.2 Aktivní politika zaměstnanosti

Aktivní politika zaměstnanosti je nástrojem státní politiky státu, která má vést k co nejrychlejšímu získání zaměstnání, případně k co nejrychlejšímu návratu nezaměstnaného do nového pracovního poměru. Je zajišťována úřady práce, které při její realizaci spolupracují s dalšími zařízeními (Matoušek, 2008, s. 23).

Nezaměstnanost je pro lidi z mnoha hledisek obtížnou situací, a proto se většinou snaží ji co nejrychleji změnit. Často se jim to ale nedaří tak, jak by si přáli a musí se naučit žít na zcela odlišné životní úrovni a mnohdy až v nedůstojných podmínkách.

Očekává se od nich, že přijmou jakoukoliv práci, za jakoukoliv mzdu, jen aby mohli pracovat a nemuseli pobírat sociální dávky (Mareš, 2002, s. 93).

Tady právě hraje důležitou úlohu úřad práce, který pomáhá uchazečům o zaměstnání najít vhodné zaměstnání. Pracovníci oddělení aktivní politiky zaměstnanosti spolupracují se zaměstnavateli a snaží se skloubit požadavky firem s požadavky uchazečů o zaměstnání tak, aby to vyhovovalo oběma stranám.

Konkrétními nástroji aktivní politiky zaměstnanosti podle § 104 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, jsou zejména:

rekvalifikace – prohloubení, rozšíření či zvýšení dosavadní kvalifikace nebo získání kvalifikace nové,

investiční pobídky – hmotná podpora zaměstnavatelů při vytváření nových pracovních míst nebo při rekvalifikaci nebo školení nových zaměstnanců,

veřejně prospěšné práce – časově omezené pracovní příležitosti pro uchazeče o zaměstnání, uskutečňované ve státních nebo jiných obecně prospěšných společnostech, spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství, při úklidu a údržbě budov nebo komunikací,

společensky účelná pracovní místa – pracovní místa zřizovaná pro uchazeče o zaměstnání, kterým nelze práci zajistit jiným způsobem, jsou dočasně dotovaná úřadem práce,

překlenovací příspěvek – je určen na provozní náklady osobám samostatně výdělečně činným, které ukončí evidenci na úřadu práce,

příspěvek v době částečné nezaměstnanosti – například z důvodu přerušení práce kvůli živelní události,

příspěvek na zapracování – je určen na přijetí do zaměstnání uchazeče o zaměstnání, kterému byla na úřadě práce věnována zvýšená péče,

příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program – může být poskytnut zaměstnavateli, který kvůli přechodu na nový podnikatelský záměr nemůže svým zaměstnancům zabezpečit práci v dostatečném rozsahu.

Úřad práce se snaží motivovat finanční podporou jak zaměstnavatele, tak uchazeče o zaměstnání. Zaměstnavatelům poskytuje příspěvky na mzdy zaměstnanců, které přijmou do pracovního poměru z řad uchazečů o zaměstnání, uchazečům pak příspěvky na dojíždění nebo na přestěhování, pokud jsou splněna kritéria dojezdové vzdálenosti do nového zaměstnání. V neposlední řadě to jsou také příspěvky na zahájení podnikatelské činnosti, bez kterých se především absolventi škol těžko obejdou.

Důležitým faktorem při hledání nového zaměstnání je především osobní motivace. Člověk musí chtít svou situaci změnit. Nesmí se spokojit s minimem, které má, ale chtít více. Jak popisují Assländer a Grün (2011, s. 28, 93, 106), „práce se stává prostředkem, jak dosáhnout uznání a blahobytu“. Důležité je vidět i smysluplnost práce, musíme znát cíl, ke kterému chceme směřovat a jeho dosažení se nám musí vyplatit. Práce totiž ve velké míře přispívá ke štěstí člověka, ale je třeba na sobě pracovat.

Lidé obvykle vykovávají práci ze tří důvodů: aby si vydělali peníze, z pocitu přirozeného naplňování svých potřeb a kvůli kariéře. Je tomu tak proto, že „nikdo nechce tvrdě pracovat, aniž by přitom měl pocit, že něčeho dosáhl“ (Cusumano, 2013, s. 103 - 105).

V ideálním případě tak uchazeč o zaměstnání nalezne práci, která bude vyhovovat jak jemu, tak zaměstnavateli. Jedině tak lze očekávat, že pracovní poměr bude mít dlouhodobý charakter a jeho příjem bude v takové výši, že nebude nucen využívat sociálních dávek.

3 ZMĚNA ZÁKONA O POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

Od 1. 2. 2017 vešla v platnost novela zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, jejímž cílem je motivovat dlouhodobě nezaměstnané, kteří pobírají dávky hmotné nouze, k práci. Nově je zde stanoveno, že kdo pobírá příspěvek na živobytí déle než 6 měsíců a není aktivní, nebo nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo při rekvalifikaci, klesne jeho částka na živobytí na existenční minimum na 2 200 Kč. Za aktivitu se považuje především zapojení do pracovního procesu, a to např. formou veřejně prospěšných prací nebo veřejné služby. Mohou ale také absolvovat nějakou rekvalifikaci nebo se zúčastnit různých poradenských činností či projektů. Projevená snaha o zvýšení příjmu vlastní prací má následně vliv na stanovení částky živobytí. V případě, že jde o jednotlivce, zůstane mu částka 3 410 Kč. Pokud se zapojí do veřejné služby a odpracuje alespoň 30 hodin měsíčně, vzroste mu naopak příspěvek na živobytí o 605 Kč, tedy celkem na 4 015 Kč. První zkoumané období bylo 6 měsíců, tzn., že snaha udržet si příjem, případně zvýšit, se hodnotil k srpnu 2017, kdy také poprvé mohlo dojít ke snížení nebo zvýšení částky na živobytí. Od té doby se posuzuje situace každý měsíc, vždy k poslednímu dni. Pokud poživatel dávek hmotné nouze aktivitu neplní, je mu příspěvek snížen. V dalším měsíci mu může být opět navýšen, v závislosti na plnění povinností.

3.1 Veřejná služba

Veřejná služba je jednou z možností, jak si mohou osoby pobírající dávky hmotné nouze zachovat pracovní návyky, případně dále rozvíjet své dovednosti. Ale nejde jen o to. Důležitý je i sociální rozměr, neboť jde i o podporu začleňování osob do společnosti, udržování kontaktů, vzájemnou pomoc a spolupráci.

Podle § 18a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů je veřejná služba „pomoc obcím nebo dalším subjektům zejména v oblastech zlepšování životního prostředí, udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství, pomoci v oblasti kulturního a sportovního rozvoje a sociální péče. Veřejná služba je vykonávána osobami v hmotné nouzi a osobami vedenými v evidenci uchazečů o zaměstnání“.

„Může být organizována zejména orgány státní správy a samosprávy, neziskovými organizacemi, jako jsou např. nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, příspěvkové organizace, školy, školská a předškolní zařízení, církevní organizace a dále organizacemi,

které s obcí nebo krajem spolupracují na činnostech ve veřejném zájmu. Hlavními organizátory jsou převážně obce“ (MPSV: Veřejná služba, 2017).

Veřejná služba není pro obce povinná ani od nezaměstnaných jedinců vymahatelná – je na vedení obcí, zdali ji zařadí do své agendy. Pokud to ale udělají, mají z veřejné služby většinou užitek jak obce (pro něž bude provedena práce, kterou např. jinak nemůže za srovnatelných podmínek sehnat z komerčního sektoru), tak ti, co službu vykonávají. Těm umožní udržet si po období nezaměstnanosti pracovní návyky a tím i jistou „sociální integritu“. Za veřejnou službu jsou zároveň odměňováni sociálními dávkami.

3.2 Činnosti, ve kterých může být veřejná služba organizována

V případě, že potencionální organizátor projeví zájem o realizaci veřejné služby, osloví, ať už osobně, telefonicky nebo písemně příslušný úřad práce, který mu poskytne podrobné informace o možné realizaci a postupu, včetně konkrétních činností, ve kterých může být veřejná služba organizována. Jedná se o:

- udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství,
- ochranu životního prostředí a zeleně,
- zajištění podmínek pro řádný provoz a užívání zařízení orgánů státní správy a samosprávy, sloužících veřejnosti,
- zajištění pořádání, průběhu a ukončení sportovních, kulturních a jiných akcí určených pro veřejnost,
- pomocné administrativní práce,
- údržbu veřejného pořádku,
- zajištění pomocné zdravotní péče,
- zajištění pomocné sociální péče (ambulanti nebo terénní sociální služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením; sociální, poradenské, pečovatelské a podobné služby obětem katastrof, uprchlíkům, přistěhovalcům, závislým na návykových látkách, bezdomovcům a jiným sociálně slabým skupinám, dětem a mladistvým),
- péči o opuštěná a týraná zvířata (MPSV: Veřejná služba, 2017).

Jak z výčtu činností vyplývá, jedná se pomocné práce v různých oblastech, které nejsou náročné. Předpokládá se tedy, že jakákoliv osoba pobírající dávky hmotné nouze nebo kterýkoliv uchazeč o zaměstnání by mohl být schopen vybrat si takovou činnost, která by mu vyhovovala a která by mu pomohla znovu se zařadit do pracovního procesu.

3.3 Sociální důsledky změny zákona o pomoci v hmotné nouzi

Změna zákona o pomoci v hmotné nouzi se týká jak uchazečů o zaměstnání, tak osob, které v evidenci uchazečů o zaměstnání nejsou, ale pobírají dávky hmotné nouze. Jak už jsme uvedli výše, novela zákona zpřísnila poskytování dávek. Souvisí to s tím, že v současné době vzrostla nabídka volných pracovních míst natolik, že téměř každý může být zaměstnán a není tedy důvod vynakládat tolik peněz na sociální dávky. Pokud je ovšem poživatel dávek hmotné nouze dlouhodobě v evidenci uchazečů o zaměstnání, může být pro něj obtížné práci najít, a to v důsledku ztráty pracovních návyků či dlouhodobého vyčlenění ze společnosti. Proto je zde snaha o opětovné, postupné začlenění do pracovního procesu. Záleží na uchazeči o zaměstnání, jakou možnost si vybere. Výkon veřejné služby, veřejně prospěšné práce, rekvalifikaci nebo účast v projektech Evropského sociálního fondu mu může zajistit úřad práce. Pokud se rozhodne pro nekolidující zaměstnání, je na něm, aby našel zaměstnavatele, který by ho touto formou zaměstnal. Nekolidující zaměstnání je zaměstnání, které může uchazeč o zaměstnání vykonávat a zůstat při tom v evidenci úřadu práce. Podmínkou ovšem je, že jeho příjem nesmí přesáhnout polovinu minimální hrubé mzdy měsíčně. Většinou se jedná o občasnou výpomoc, zástup nebo pravidelnou práci, ale na zkrácený úvazek. Zaměstnavatelé s těmito uchazeči sjednávají nejčastěji dohodu o provedení práce nebo dohodu o pracovní činnosti. Pokud si tedy poživatel dávek hmotné nouze vybere některou z těchto činností, může se dostat do některé z následujících situací.

Zvýšení příspěvku na živobytí – tato situace nastává pouze v případě, že poživatel dávek hmotné nouze nastoupí k výkonu veřejné služby v rozsahu nad 30 hodin měsíčně.

Snížení příspěvku na živobytí – uchazeč se do žádné z nabízených aktivit vůbec nezapojí.

Příspěvek na živobytí zůstává stejný – týká se těch, kteří absolvují rekvalifikace, poradenské činnosti, veřejnou službu v rozsahu 20 – 30 hodin měsíčně, pracují v nekolidujícím zaměstnání s minimálním příjmem a ti, kteří doloží potvrzení od lékaře, že jsou v léčení.

Odebrání příspěvku na živobytí – může nastat v případě, že si poživatel dávek zvýšil svou vlastní prací příjem natolik, že by podmínku dávek již nesplňoval. To zároveň dokazuje, že takový člověk je schopen plně se zapojit do pracovního procesu a dávky hmotné nouze nepotřebuje.

Především snížení příspěvku na živobytí může způsobit, že se člověk nebo rodina dostane do relativní chudoby. Nemusí jít ale o skutečnou chudobu, může to být způsobeno subjektivním prožitkem, protože se jim nedostává něčeho, co jiní mají (Tomeš, 2010, s. 262).

Právě tato skutečnost by měla vést k tomu, aby člověk přehodnotil svůj postoj ke způsobu života a udělal pomyslný první krok k tomu, aby ho změnil.

3.4 Statistika příjemců dávek hmotné nouze na kontaktním pracovišti Veselí nad Moravou

Z interních statistik příjemců dávek hmotné nouze na kontaktním pracovišti Veselí nad Moravou vyplývá, že pokud žádají o příspěvek na živobytí jednotlivci, bývají to většinou muži, pokud se jedná o příspěvek pro rodinu, žadatelkami jsou většinou ženy.

V době, kdy vešla v platnost novela zákona o pomoci v hmotné nouzi, tedy k 1. 2. 2017, bylo poživatelů příspěvku na živobytí v evidenci uchazečů o zaměstnání celkem 258. V průběhu následujících šesti měsíců, od února do července 2017, byly tyto osoby průběžně informovány a vyzývány k požadované aktivitě, aby si zajistily nebo zvýšily dávky hmotné nouze. K tomuto účelu bylo mimo jiné úřadem práce jako organizátorem nasmlouváno 11 realizátorů veřejné služby.

K 1. 8. 2017, kdy se začala poprvé snaha poživatelů dávek hmotné nouze posuzovat, bylo žadatelů již méně. Některým uchazečům byly dávky hmotné nouze odebrány. Konkrétně se jedná o 59 poživatelů dávek, kteří si zvýšili svůj vlastní příjem, případně se zvýšil příjem jejich rodiny tak, že již nesplnili podmínky pro přiznání těchto dávek. U zbývajících 199 žadatelů se posuzovala jejich aktivita v předešlých šesti měsících. 10 žadatelům byl příspěvek na živobytí zvýšen na základě nástupu na veřejnou službu v rozsahu více než 30 hodin měsíčně. Naopak u 20 žadatelů došlo ke snížení z důvodu jejich pasivity. Pro 169 uchazečů o zaměstnání se nic nezměnilo, příspěvek jim zůstal ve stejné výši. Do některých z nabízených činností se zapojilo celkem 70 uchazečů, z toho 25 do veřejné služby (s rozsahem 20 – 30 hodin měsíčně) a 45 využilo jiné aktivity (rekvalifikace, poradenské činnosti, projekty, nekolidující zaměstnání). Větší část uchazečů o zaměstnání pobírajících dávky hmotné nouze byla při posuzování omluvena z důvodu léčení. Na základě doložených lékařských potvrzení jim byly dávky ponechány ve stejné výši.

Přestože si každý příjemce příspěvku na živobytí mohl vybrat, kterou aktivitu upřednostní, důraz byl kladem především na veřejnou službu, jejímž cílem bylo zapojení se do pracov-

ního procesu a tím obnovení pracovních návyků, které by mohli v budoucnu vést k získání stálého zaměstnání. Ukázalo se však, že o veřejnou službu uchazeči neprojevují až takový zájem.

V následující tabulce je znázorněno, kolik mužů a žen se zapojilo do veřejné služby v době od února 2017 do února 2018.

Sledovaný měsíc	Počet žen	Počet mužů
2/2017	0	0
3/2017	0	0
4/2017	18	23
5/2017	12	28
6/2017	12	27
7/2017	11	22
8/2017	13	25
9/2017	11	25
10/2017	11	25
11/2017	11	17
12/2017	11	18
1/2018	10	9
2/2018	10	10

Tabulka 2 – Veřejná služba

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Stát vydává ze svého rozpočtu stále více peněz formou sociálních dávek. Smyslem změny zákona o pomoci v hmotné nouzi je, aby tyto peníze obdrželi jen ti, kteří je skutečně potřebují, kteří mají snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním a nespolehnají se jen na sociální dávky. V praxi totiž mnoho osob, které dávky pobírají, práci vůbec nehledají, sociální dávky jsou pro ně jen doplňkovým příjmem a tato situace jim dokonce vyhovuje (Řezníčková, 2005).

Provedli jsme deskriptivní kvantitativní výzkum na téma „Sociální důsledky změny zákona o pomoci v hmotné nouzi pro uchazeče o zaměstnání ve Veselí nad Moravou“. Zjišťovali jsme, jak na změnu zákona tito uchazeči zareagovali. Zda byli pasivní a příjem na živobytí jim byl snížen nebo jestli se aktivně zapojili do některých z nabízených činností a podařilo se jim jejich příjem udržet, případně zvýšit.

4.1 Stanovení výzkumných cílů a otázek

Hlavní výzkumný cíl:

- Hlavním cílem je zjistit, jaké změny přinesla změna zákona o pomoci v hmotné nouzi uchazečům o zaměstnání pobírajícím dávky hmotné nouze.

Dílčí výzkumné cíle:

- Zjistit, jestli jsou uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze ochotni zapojit se do nabízených aktivit.
- Zjistit, jestli jsou uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze ochotni vykonávat veřejnou službu.
- Zjistit, jestli se uchazečům o zaměstnání pobírajícím dávky hmotné nouze zvýšila možnost uplatnění na trhu práce.
- Zjistit, jaký jiný druh aktivity kromě veřejné služby uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze upřednostňují.
- Zjistit, jestli se uchazečům o zaměstnání pobírajícím dávky hmotné nouze změnila jejich finanční situace.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jaké změny přinesla změna zákona o pomoci v hmotné nouzi uchazečům o zaměstnání pobírajícím dávky hmotné nouze?

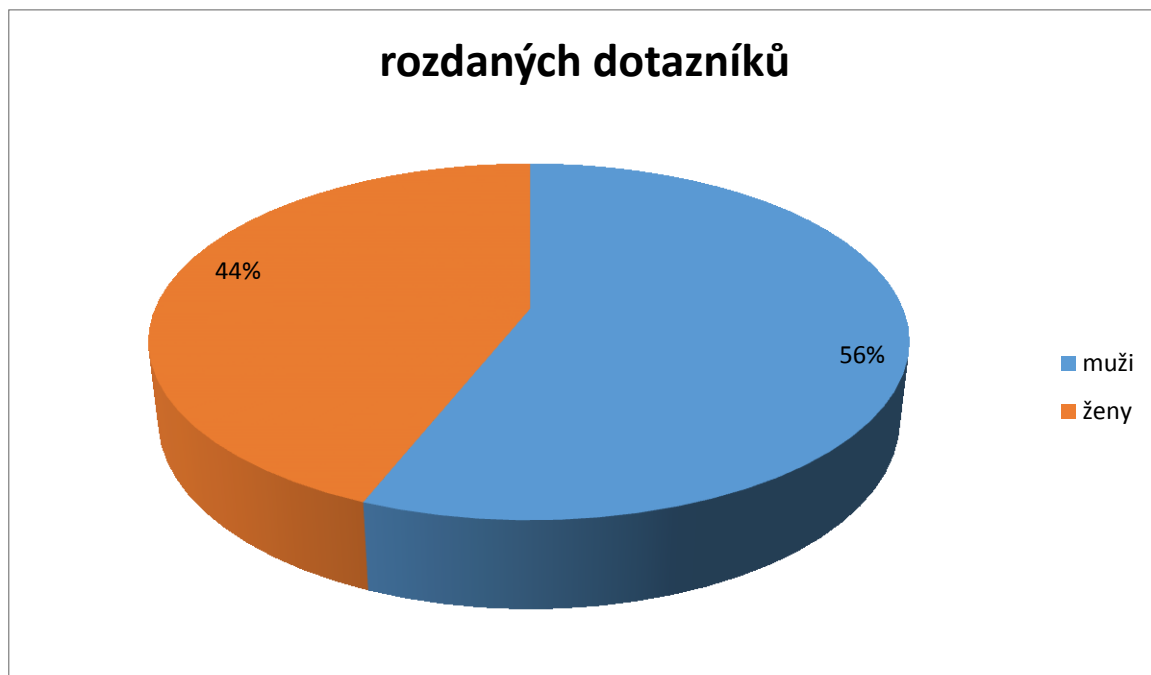
Dílčí výzkumné otázky:

- Jsou uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze ochotni zapojit se do nabízených aktivit?
- Jsou uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze ochotni vykonávat veřejnou službu?
- Zvýšila se uchazečům o zaměstnání pobírajícím dávky hmotné nouze možnost uplatnění na trhu práce?
- Jaký jiný druh aktivity kromě veřejné služby uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze upřednostňují?
- Změnila se uchazečům o zaměstnání pobírajících dávky hmotné nouze jejich finanční situace?

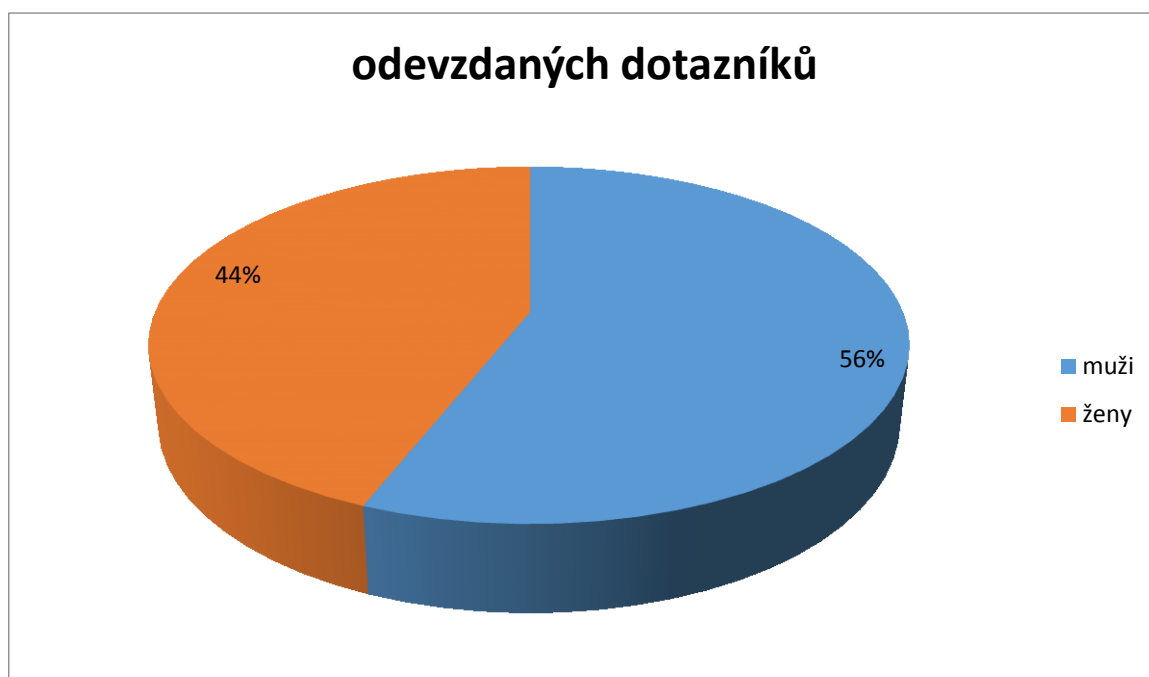
4.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořili uchazeči o zaměstnání pobírajícími dávky hmotné nouze k 1. únoru 2018 evidovaní na kontaktním pracovišti ve Veselí nad Moravou, s délkou evidence déle než 6 měsíců, aby byla splněna podmínka posuzování výše dávek hmotné nouze podle novely zákona o pomoci v hmotné nouzi. O vyplnění dotazníku jsme požádali celkem 188 respondentů, z toho 106 mužů a 82 žen. Dotazník odevzdalo 152 respondentů, 85 mužů a 67 žen. Z celkového počtu 152 odevzdaných dotazníků jich bylo 16 vyloučeno, a to z důvodu neúplného vyplnění nebo označení více odpovědí než bylo zadáno. V konečné fázi jsme pracovali se 136 dotazníky, což představovalo 89 % odevzdaných dotazníků.

Protože jsme použili tento záměrný výběr, závěry šetření jsou platné jen pro kontaktní pracoviště Veselí nad Moravou a nelze je tedy zobecnit.

Graf 1 – Rozdaných dotazníků

Graf 2 – Odevzdaných dotazníků

4.3 Metoda sběru dat

Provedli jsme deskriptivní kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření, a to tištěnou formou. K našemu účelu jsme vytvořili dotazník s celkem 15 položkami, který zahrnuje 12 uzavřených (strukturovaných) položek - dichotomických i polytomických, 2 polouzavřené položky a 1 škálovou položku Likertova typu.

4.4 Průběh výzkumu

Dotazník jsme sestavili s ohledem na zkoumanou skupinu lidí, jednotlivé položky byly promyšleny tak, aby byly co nejsrozumitelnější. V únoru 2018 jsme provedli předvýzkum u pěti uchazečů o zaměstnání. Zjistili jsme, že dotazník je pro ně příliš rozsáhlý - uchazečům se zdál dlouhý, nechtěli jej číst a přemýšlet nad ním, a některé položky byly podle nich příliš složité. Proto jsme dotazník zkrátili a zjednodušili do nynější finální podoby, z původních 24 položek na 15, které jsou převážně uzavřené. V měsíci březnu 2018 jsme dotazníky rozdali uchazečům o zaměstnání, kteří pobírali dávky hmotné nouze k 1. 2. 2018 a zároveň byli v evidenci úřadu práce déle než 6 měsíců. Při pravidelných individuálních schůzkách na kontaktním pracovišti ve Veselí nad Moravou jsme postupně požádali těchto 188 uchazečů o zaměstnání pobírajících dávky hmotné nouze o vyplnění. Nabídli jsme jim také pomoc při vyplňování a umožnili odevzdávání přímo na přepážkách nebo anonymně do předem připraveného boxu. Odevzdáno bylo 152 vyplněných dotazníků, z nich jsme pak 16 vyřadili z důvodu nesprávného vyplnění. Zbylých 136 posloužilo k našemu výzkumu.

4.5 Statistické zpracování dat

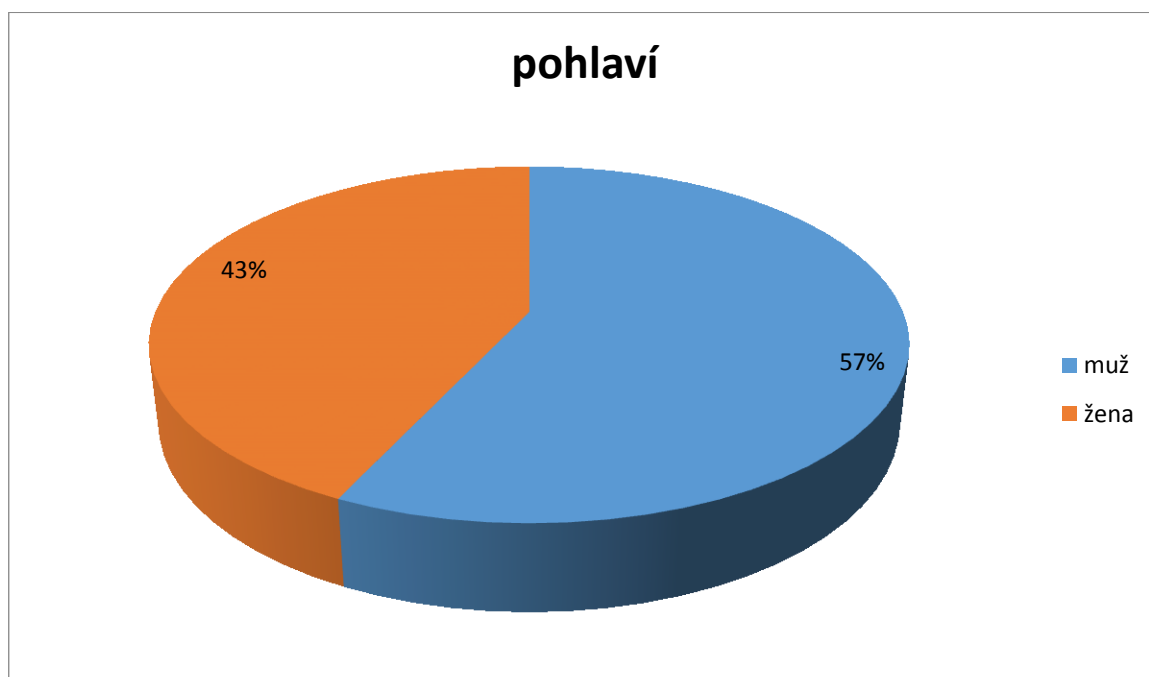
Získaná data z dotazníkového šetření jsme vyhodnotili pomocí čárkovací metody a znázornili graficky. Při zpracování jsme se inspirovali publikací *Metody pedagogického výzkumu* (Chráška, 2016).

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT

V této kapitole si rozebereme postupně jednotlivé položky dotazníku, které jsme pro lepší přehlednost graficky znázornili. Prvních pět položek bylo zaměřeno demograficky, orientačně. Zbývající položky směřovaly již konkrétně k veřejné službě, k aktivitám umožňujícím udržení případně zvýšení dávek hmotné nouze a k důsledkům, které uchazečům o zaměstnání změna zákona přinesla.

5.1 Analýza dat

Položka č. 1 – Jste (pohlaví)

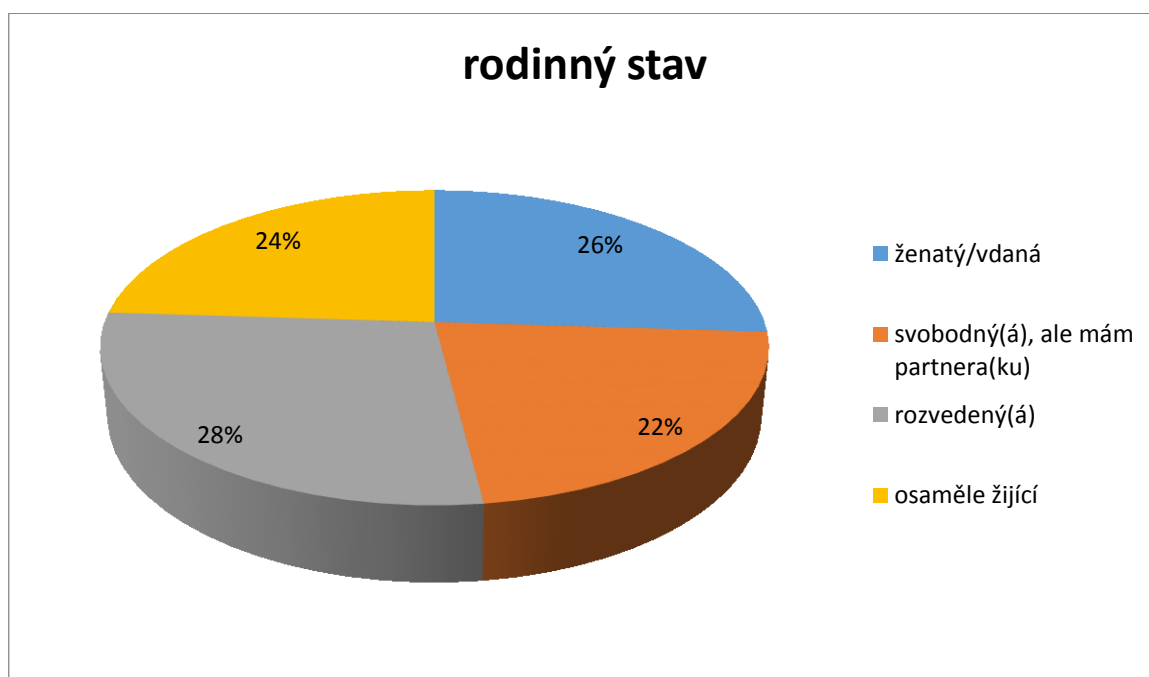

Graf 3 – Pohlaví

Graf č. 3 znázorňuje položku, ve které jsme zjišťovali pohlaví uchazečů o zaměstnání pobírajících dávky hmotné nouze. Z celkem 136 (100%) odevzdaných platných dotazníků vyplývá, že dávky hmotné nouze pobírá 78 (57 %) mužů a 58 (43%) žen.

Položka č. 2 – Jaký je Váš rodinný stav?

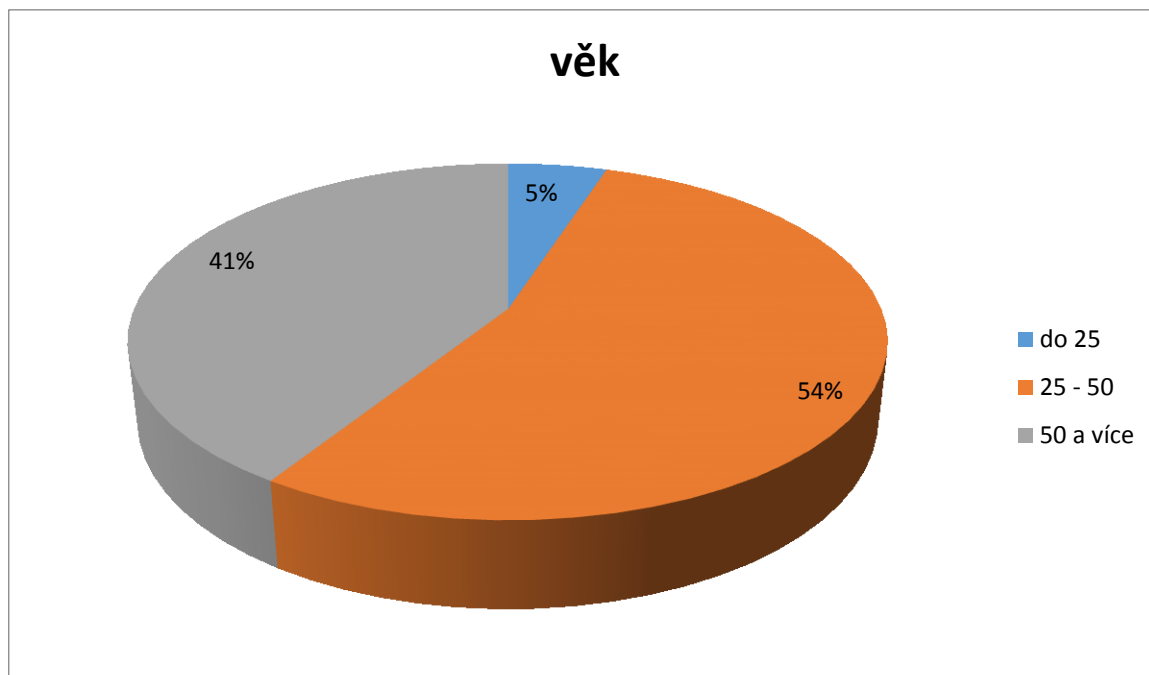
V další položce jsme zjišťovali rodinný stav uchazečů o zaměstnání pobírajících dávky hmotné nouze. Ukázalo se, že ženatých mužů nebo vdaných žen bylo 36 (26%), svobodných, ale s partnery bylo 30 (22%), rozvedených 38 (28%) a osaměle žijících 32 (24%). Nejvíce poživatelů dávek hmotné nouze je tedy rozvedených.

Graf 4 – Rodinný stav

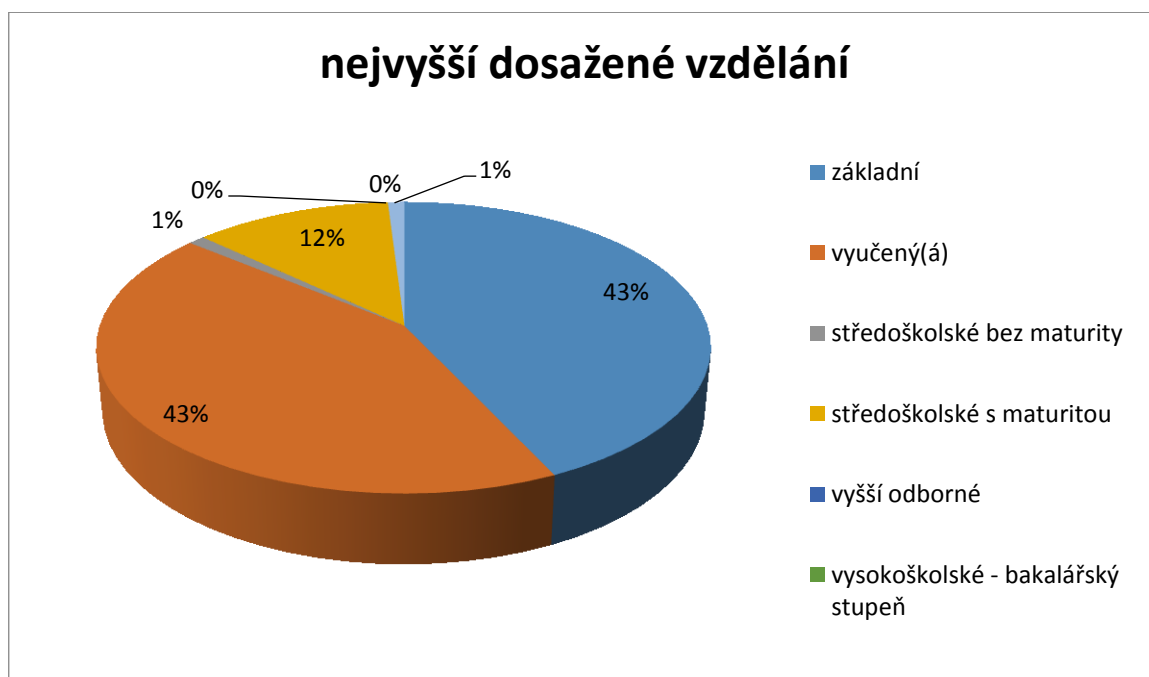
Položka č. 3 – Kolik je Vám let?

Třetí položka zjišťovala věk uchazečů, který byl dán konkrétním rozpětím. Uchazečů do 25 let bylo 7 (5%), od 25 do 50 let celkem 73 (54%) a uchazečů starších 50 let bylo 56 (41%). Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že převážná většina uchazečů o zaměstnání pobírajících dávky hmotné nouze je v produktivním věku, a to od 25 let do 50 let.

Graf 5 – Věk

Položka č. 4 – Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

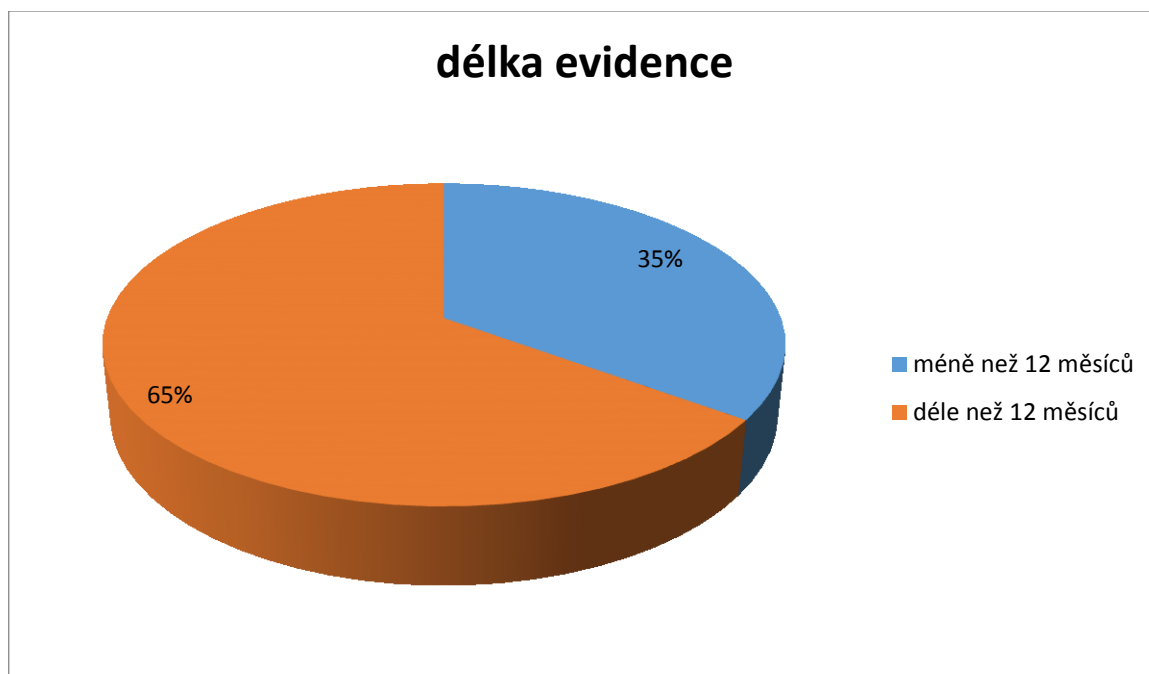

Graf 6 – Nejvyšší dosažené vzdělání

V další položce nás zajímalo nejvyšší dosažené vzdělání. Jak znázorňují data na grafu, nejvíce uchazečů o zaměstnání pobírajících dávky hmotné nouze dosáhlo pouze základního vzdělání, bylo jich 59 (43%). Vyučených bylo o jednoho méně, tedy 58 (43%). Středoškolské vzdělání bez maturity měl 1 (1%) uchazeč. Středoškolského vzdělání s maturitou dosáhlo 16 (12%) osob. S vyšším odborných a s vysokoškolským vzděláním – bakalářským stupněm nebyl mezi uchazeči nikdo (0%). Vysokoškolského vzdělání – magisterského stupně dosáhly 2 (1%) uchazeči. Převážnou část uchazečů o zaměstnání pobírajících dávky hmotné nouze tedy tvoří uchazeči se základním vzděláním.

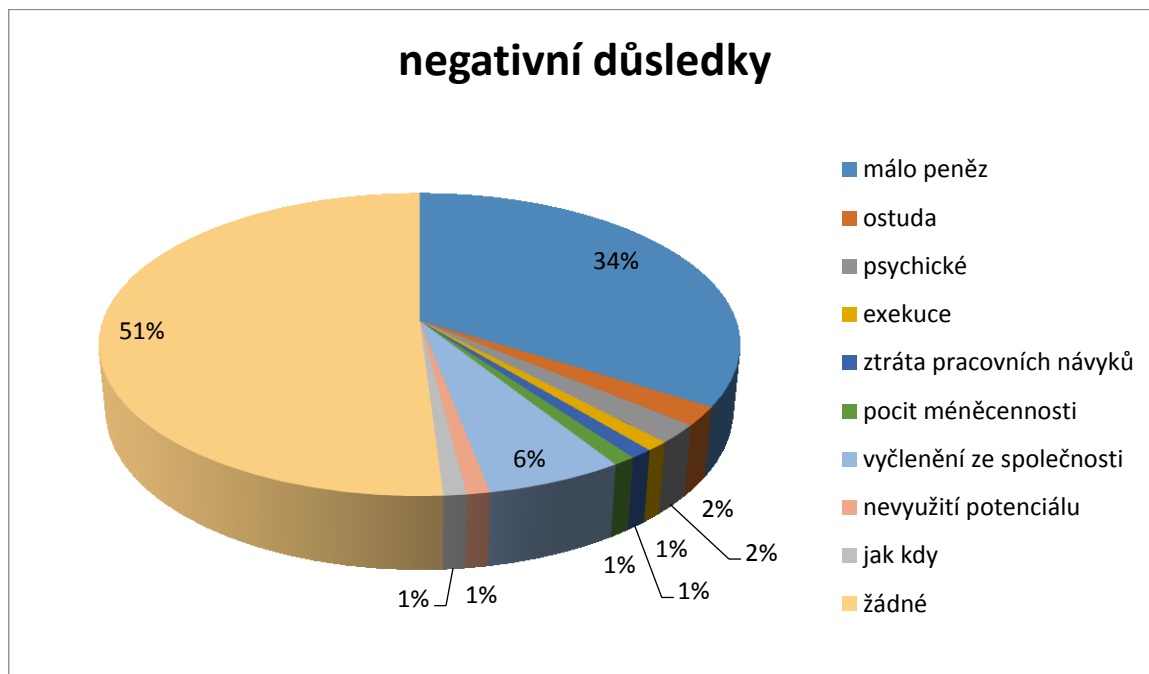
Položka č. 5 – Jak dlouho jste nezaměstnaný(á)?

Graf k položce č. 5 nám ukazuje, že 89 (65%) uchazečů o zaměstnání je v evidenci déle než 12 měsíců a 47 (35%) uchazečů méně než 12 měsíců.

Graf 7 – Délka evidence

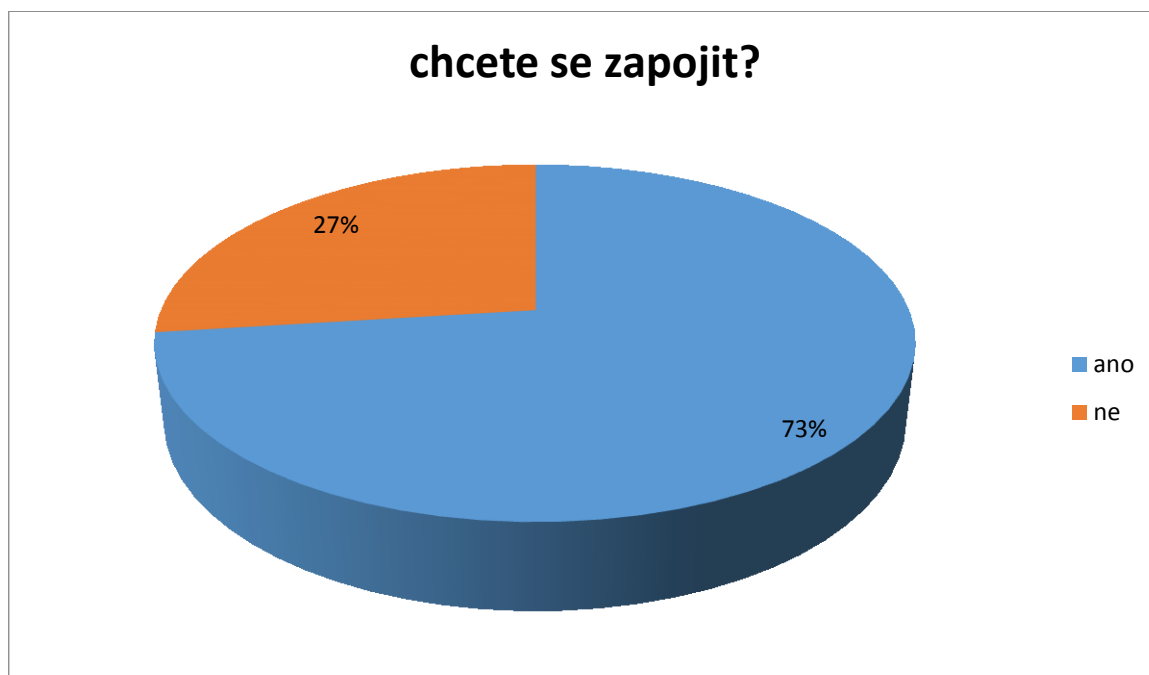
Položka č. 6 – Má pro Vás postavení nezaměstnaného, poživatele dávek hmotné nouze nějaké negativní důsledky?

Graf 8 – Negativní důsledky

Touto otázkou jsme chtěli zjistit, zda uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze vnímají svou situaci negativně. Celkem 73 (51%) uchazečů uvedlo, že žádné negativní důsledky nepocítují. Zbývajících 69 (49%) na tento dotaz odpovědělo ano, a protože to byla položka polouzavřená, definovali i konkrétní důsledky. Pro 49 (34%) uchazečů to jsou finanční problémy, 8 (6%) se cítí vyčleněno ze společnosti, 3 (2%) uchazeči přiznali psychické potíže, pro další 3 (2%) je to ostuda, 2 (1%) uchazeči se cítí méněcenní, 1 (1%) uchazeč si myslí, že nemůže plně využít svůj potenciál, další 1 (1%) uvedl, že se v důsledku pobírání dávek hmotné nouze dostal do exekuce a 1 (1%) uchazeč se vyjádřil slovy „jak kdy“, čímž nám vlastně nic konkrétního nesdělil. Ukázalo se tedy, že uchazečů, kteří vnímají svou situaci negativně, je téměř stejně jako uchazečů, kteří ji negativně nevidí.

Položka č. 7 – Chcete se zapojit do nabízených aktivit a tím si udržet nebo zvýšit dávky hmotné nouze?

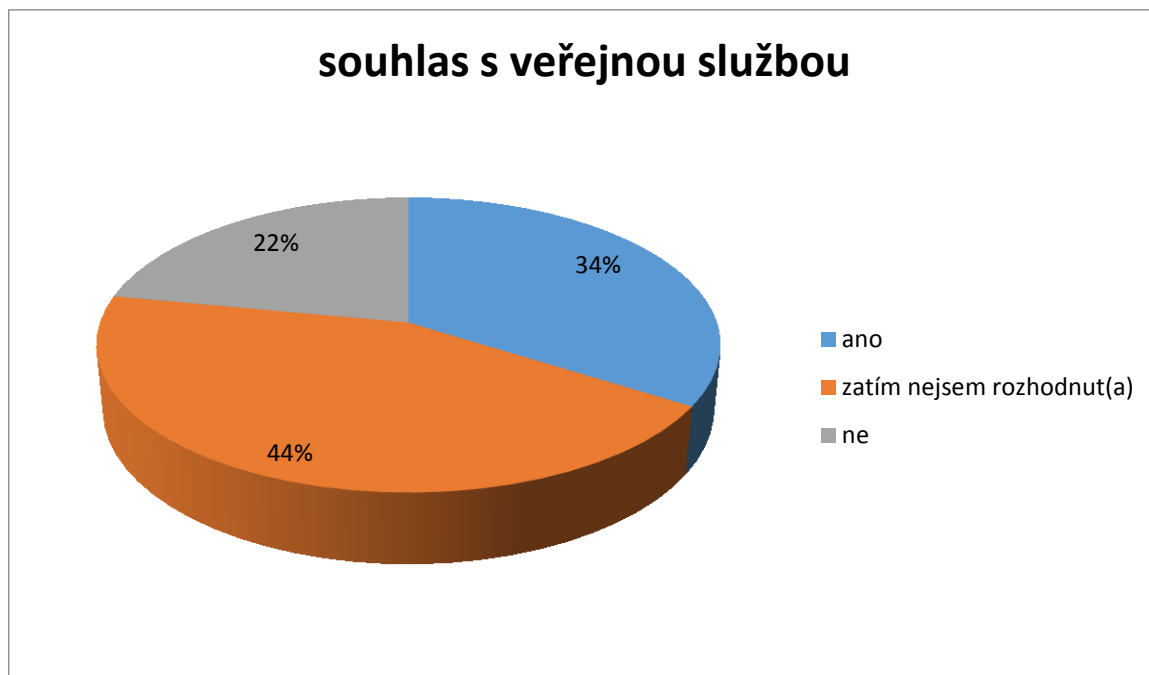

Graf 9 – Chcete se zapojit?

V 7. položce jsme se poživatele dávek hmotné nouze zeptali, jestli se chtějí zapojit do nabízených aktivit a tím si udržet nebo zvýšit dávky hmotné nouze. Z celkového počtu jich 99 (73%) odpovědělo ano, zbývajících 37 (27%) odpovědělo ne. Z toho vyplývá, že většina poživatele dávek hmotné nouze má zájem o jejich udržení, případně zvýšení.

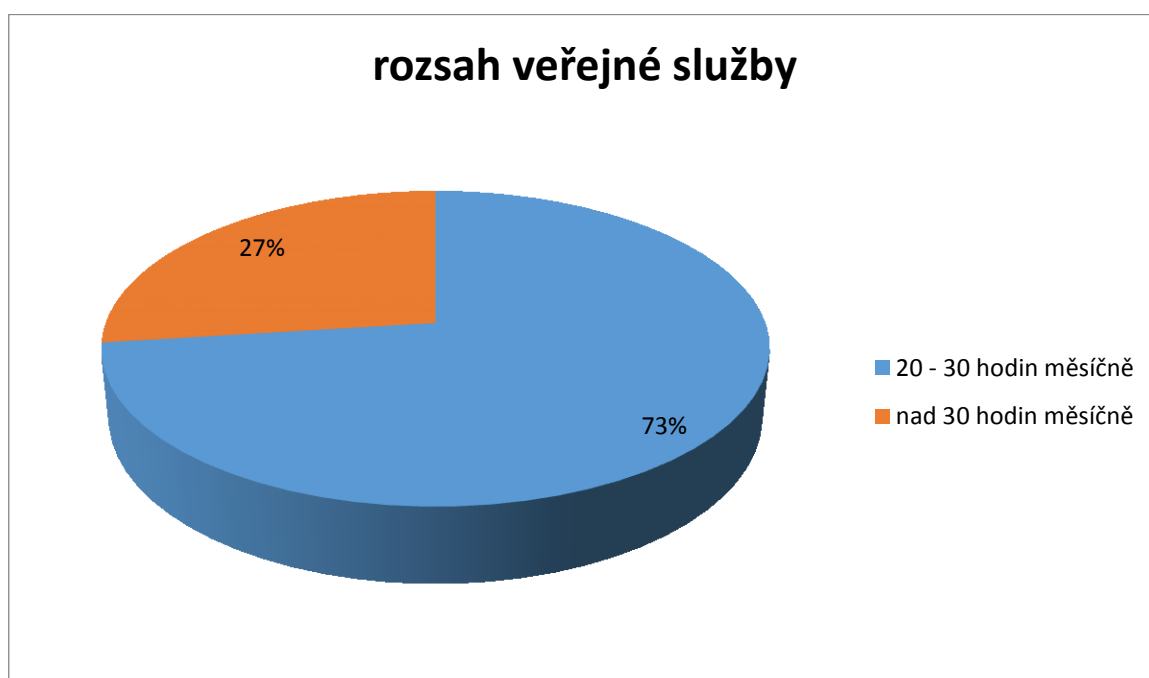
Položka č. 8 – Jste ochoten/ochotna vykonávat veřejnou službu?

Další položka byla určena těm uchazečům, kteří na předchozí položku odpověděli, že se chtějí zapojit do nabízených aktivit. Ptali jsme se jich, zda jsou ochotni vykonávat veřejnou službu. Z celkového počtu 99 (100%) uchazečů jich 34 (34%) odpovědělo ano, 43 (44%) osob se zatím nerozhodlo a 22 (22%) uchazečů odpovědělo ne.

Graf 10 – Souhlas s veřejnou službou

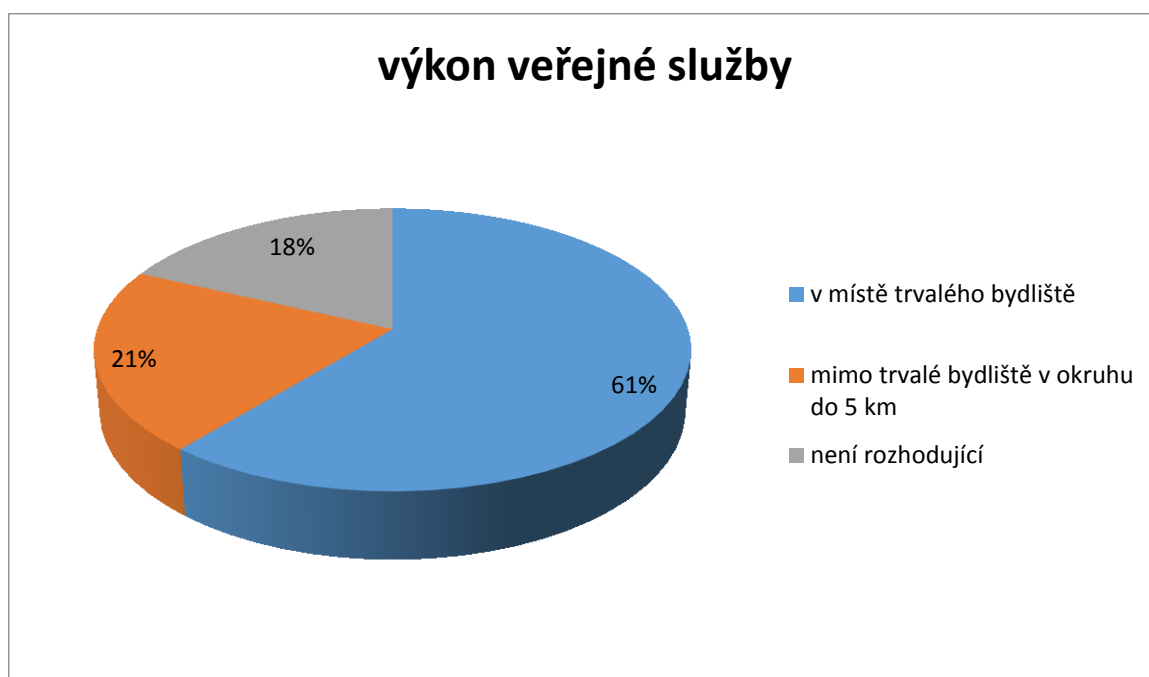
Položka č. 9 – V jakém rozsahu?

Graf 11 – Rozsah veřejné služby

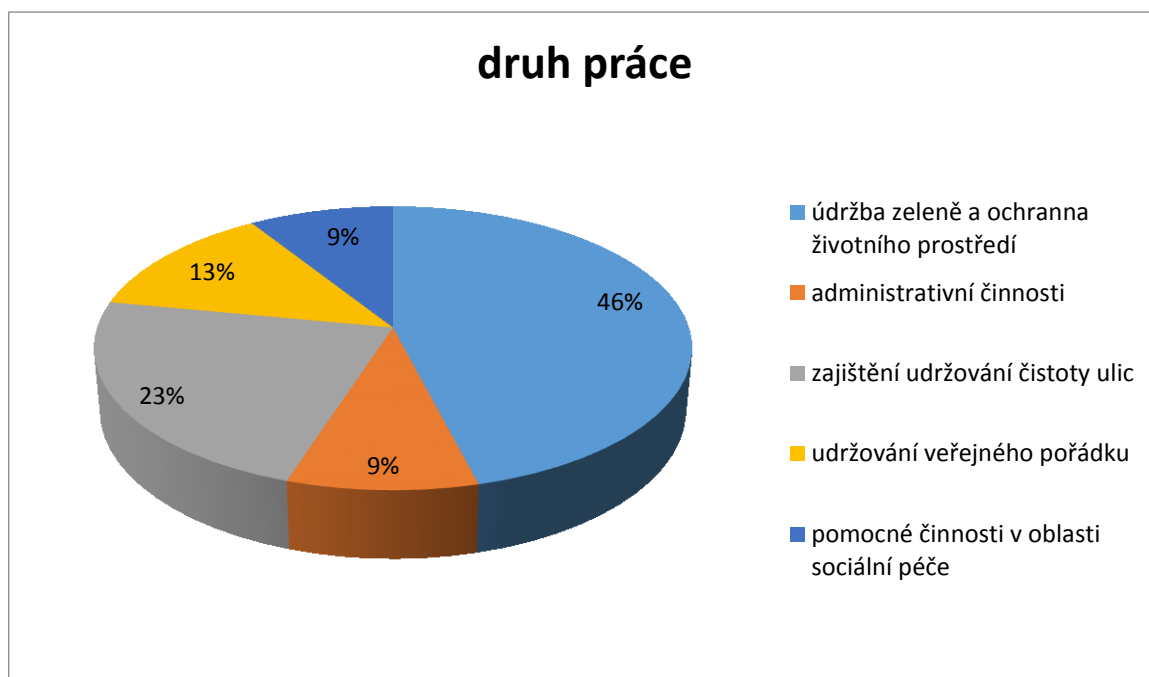
Na tuto otázku odpovídali uchazeči, kteří na předchozí otázku, zda jsou ochotni vykonávat veřejnou službu, odpověděli ano nebo zatím nejsem rozhodnutý(á). Zajímalo nás, v jakém rozsahu by byli ochotni veřejnou službu vykonávat. Z celkového počtu 77 (100%) uchazečů odpovědělo 56 (73%) osob, že by byli ochotni ji vykonávat v rozsahu 20 – 30 hodin měsíčně a 21 (27%) osob nad 30 hodin měsíčně. Z toho vyplývá, že většině uchazečů jde o udržení si stávající výše příspěvku na živobytí a jen menší část si chce tyto dávky zvýšit.

Položka č. 10 – Kde byste nejraději vykonával(a) veřejnou službu?

Graf 12 – Výkon veřejné služby

Graf k položce č. 10 ukazuje, kde by uchazeči o zaměstnání, kteří zvažují nástup na veřejnou službu, nejraději tuto práci vykonávali. 47 (61%) uchazečů by chtělo pracovat v místě trvalého bydliště, 16 (21%) by raději dojíždělo mimo trvalé bydliště, ale v okruhu do 5 km a pro 14 (18%) uchazečů místo nehraje roli.

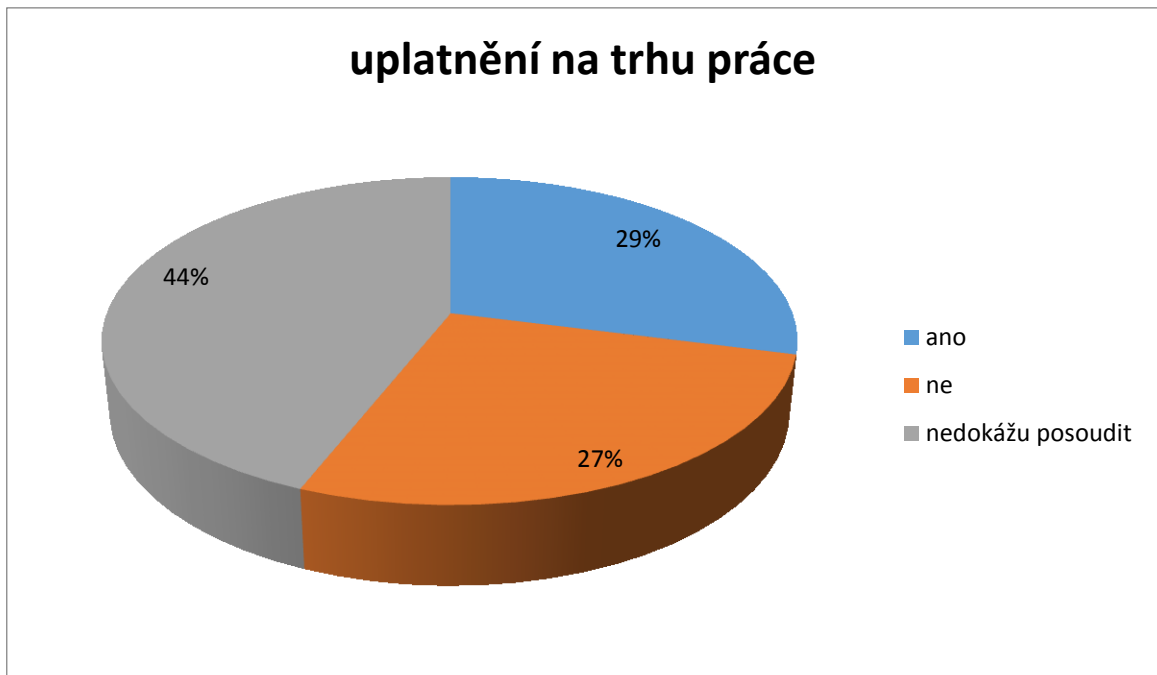
Položka č. 11 – O jakou práci v rámci výkonu veřejné služby byste měl(a) zájem?

Graf 13 – Druh práce

Uchazečů o zaměstnání jsme se dále zeptali, o jaký druh práce v rámci veřejné služby by měli zájem. Nejvíce uchazečů 35 (46%) by chtělo udržovat zeleň a ochraňovat životní prostředí. Udržování čistoty ulic by chtělo zajišťovat 18 (23%) uchazečů. 10 (13%) by rádo udržovalo veřejný pořádek. O administrativní činnosti projevilo zájem 7 (9%) uchazečů, stejně tak jako o pomocné činnosti v oblasti sociální péče – také 7 (9%) uchazečů. Přestože se jednalo o polouzavřenou položku a uchazeči mohli uvést i jiné činnosti, kde by se chtěli uplatnit, nikdo toho nevyužil. Z dat vyplývá, že největší zájem je o udržování zeleně a ochranu životního prostředí, což se shoduje i s běžnou praxí osob vykovávajících veřejnou službu.

Položka č. 12 – Myslíte si, že výkon veřejné služby Vám zvýší možnost uplatnění na trhu práce?

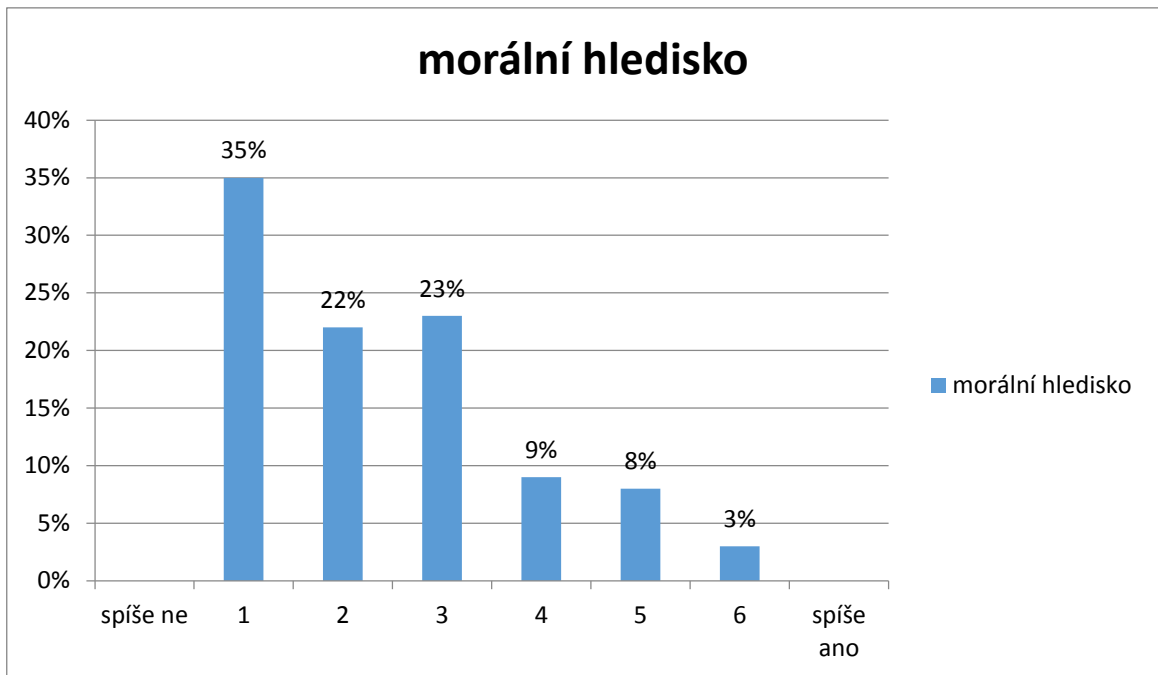
Graf, znázorněný níže, nám ukazuje, že většina uchazečů o zaměstnání 34 (44%) nemá představu o tom, zda jim výkon veřejné služby zvýší možnost lépe se uplatnit na trhu práce. 22 (29%) uchazečů si myslí, že jim to může pomoci, naopak 21 (27%) uchazečů je přesvědčeno, že se jim možnost uplatnění na trhu práce nezvýší.

Graf 14 – Uplatnění na trhu práce

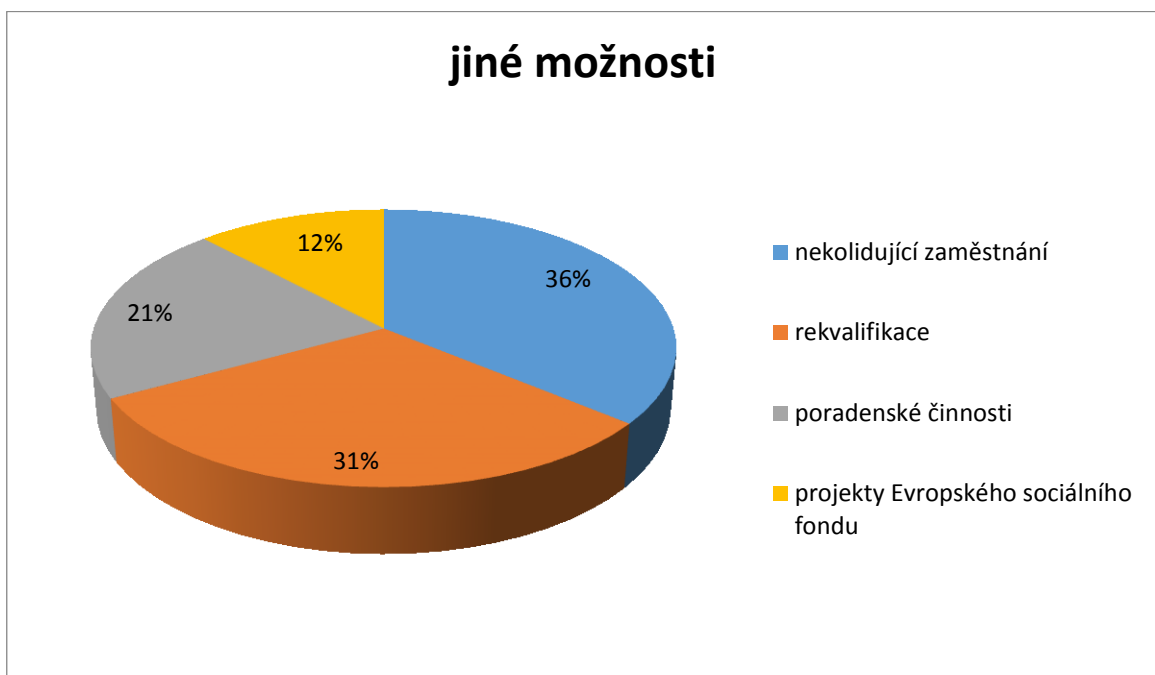
Položka č. 13 – Byl(a) byste ochoten/ochotna vykonávat veřejnou službu v případě, že z toho nebudete mít finanční prospěch, tedy „jen“ z morálního hlediska?

Zajímalo nás také to, jestli by uchazeči o zaměstnání byli ochotni vykonávat veřejnou službu, aniž by to mělo vliv na jejich aktuální výši dávek hmotné nouze, „jen“ z morálního hlediska. Použili jsme šestibodovou škálovou otázku Likertova typu, kdy stupeň číslo 1 znamenal „spíše ne“ a stupeň číslo 6 „spíše ano“. Uchazeči měli pomocí hodnotící škály vyjádřit míru souhlasu. Stupeň číslo 1 označilo 27 (35%) uchazečů, stupeň č. 2 - 17 (22%) uchazečů, stupeň č. 3 - 18 (23%) uchazečů, stupeň č. 4 - 7 (9%) uchazečů, stupeň č. 5 - 6 (8%) uchazečů a stupeň č. 6 pak 2 (3%) uchazeči. Z těchto odpovědí je zřejmé, že pro naprostou většinu uchazečů o zaměstnání je výkon veřejné služby jen cestou ke zlepšení své finanční situace.

Graf 15 – Morální hledisko

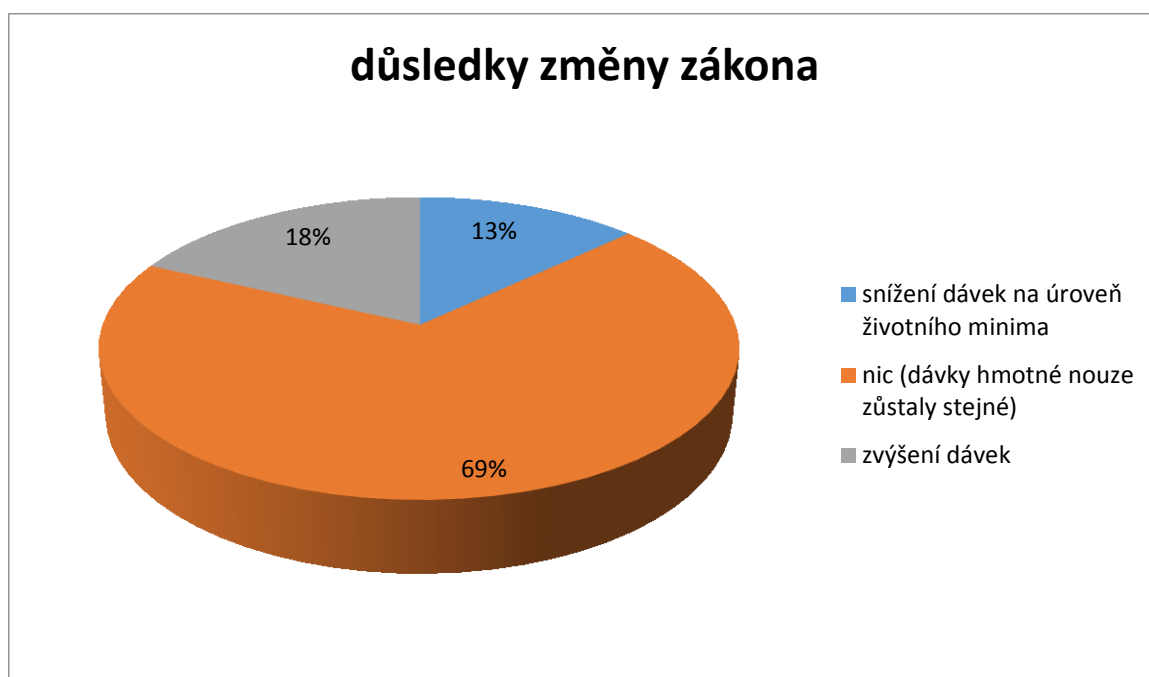
Položka č. 14 – O jakou jinou možnost k udržení dávek hmotné nouze než je výkon veřejné služby byste měl(a) zájem?

Graf 16 – Jiné možnosti

Uchazečů o zaměstnání jsme se dále ptali, jakou jinou možnost než výkon veřejné služby by zvolili pro udržení dávek hmotné nouze. Ukázalo se, že nejvíce uchazečů 35 (36%) by raději pracovalo formou nekolidujícího zaměstnání, 30 (31%) uchazečů by si chtělo zvýšit kvalifikaci formou rekvalifikace, 20 (21%) uchazečů by se chtělo vzdělávat v rámci poradenských činností a 12 (12%) uchazečů by se rádo zapojilo do projektů Evropského sociálního fondu.

Položka č. 15 – Co Vám přinesla změna zákona o pomoci v hmotné nouzi?

Graf 17 – Důsledky změny zákona

Poslední položka byla zásadní. Zajímalo nás, jak se změna zákona o pomoci v hmotné nouzi dotkla finanční situace uchazečů o zaměstnání pobírajících dávky hmotné nouze. Ukázalo se, že většině 94 (69%) zůstaly dávky stejné, u 24 (18%) uchazečů došlo ke zvýšení dávek a 18 (13%) uchazečům byly naopak dávky hmotné nouze sníženy.

5.2 Interpretace dat

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jaké změny přinesla uchazečům o zaměstnání pobírajícím dávky hmotné nouze na kontaktním pracovišti Veselí nad Moravou novela zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, platná od 1. 2. 2017. V březnu 2018 jsme provedli dotazníkové šetření u osob pobírajících dávky hmotné nouze k 1. 2. 2018. Zajímalo nás, jestli jsou uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze ochotni zapojit se do nabízených aktivit, jestli jsou ochotni vykonávat veřejnou službu, jaký jiný druh kromě veřejné služby by upřednostnili, jestli se jim zvýšila možnost uplatnění na trhu práce a jak se jim změnila jejich finanční situace. Celkem jsme rozdali 188 dotazníků, pro účely našeho šetření jsme jich použili 136.

Prvních pět položek v dotazníku mělo informační charakter. Zjišťovali jsme pohlaví, věk, rodinný stav, nejvyšší dosažené vzdělání a délku evidence. Většinu uchazečů o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze na kontaktním pracovišti Veselí nad Moravou tvořili muži 57%, nejvíce poživatelů dávek hmotné nouze bylo ve věku 25 – 50 let, tedy v produktivním věku, a to 54%. Z odpovědí na rodinný stav jsme se dozvěděli, že nejvíce uchazečů je rozvedených 28%. Vzdělání respondentů převažovalo základní, a to u 43%. 65% uchazečů o zaměstnání bylo v evidenci úřadu práce déle než 12 měsíců.

V dotazníkovém šetření jsme dále pokračovali otázkami týkajícími se už konkrétní situace – pobírání dávek hmotné nouze. V položce č. 6 jsme zjišťovali, jestli má postavení nezaměstnaného pro poživatele dávek hmotné nouze nějaké negativní důsledky. 51% respondentů odpovědělo, že ne, zbývajících 49% uvedlo ano. Otázka byla polouzavřená, zajímaly nás i konkrétní negativní důsledky. Pro 34% z nich, což byla většina, se ukázal jako největší problém nedostatek peněz.

Položka č. 7 nám poskytla odpověď na první dílčí otázku, a to, jestli jsou uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze ochotni zapojit se do nabízených aktivit. Většina z nich 73% odpověděla ano, z čehož vyplývá, že mají zájem o zachování příspěvku na živobytí ve stávající výši, případně o jeho zvýšení.

S tím souvisela i další dílčí otázka, ve které jsme zjišťovali, jestli jsou uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze ochotni vykonávat veřejnou službu. Odpovědi jsme našli v položkách č. 8, 9, 10, 11 a 13. Když jsme se v položce č. 8 ptali, zda jsou respondenti ochotni vykonávat veřejnou službu, většina z nich - 44% ještě nebyla rozhodnutá. U těch, co projevili zájem vykonávat veřejnou službu, nás dále v položce č. 9 zajímalo,

v jakém rozsahu. Byly jim nabídnuty dvě varianty. 20 – 30 hodin měsíčně bylo pro udržení dávek hmotné nouze ve stávající výši, nad 30 hodin měsíčně bylo jako možnost zvýšení dávek hmotné nouze. První variantu (tedy 20 – 30 hodin) zvolilo 73% uchazečů, druhou variantu (nad 30 hodin měsíčně) si vybralo 27% uchazečů. Ukázalo se tedy, že většina uchazečů má zájem o udržení stávající výše dávek. V položce č. 10 si mohli respondenti zvolit, kde by chtěli nejraději vykonávat veřejnou službu. Nejvíce respondentů volilo jako výkon veřejné služby místo svého trvalého bydliště - 61%. V 11. položce jsme se tázali, o jakou práci v rámci výkonu veřejné služby by měli zájem. Vytyčili jsme 5 konkrétních činností – údržbu zeleně a ochranu životního prostředí, administrativní činnosti, zajištění udržování čistoty ulic, udržování veřejného pořádku a pomocné činnosti v oblasti sociální péče. Poslední, šestá možnost byla otevřená, respondenti mohli napsat, co chtěli. 46% respondentů, což byla většina, projevila zájem o údržbu zeleně a ochranu životního prostředí. K otevřené možnosti se nevyjádřil nikdo. V poslední 13. položce, patřící k této dílčí otázce, nás zajímalo, jestli by uchazeči o zaměstnání byli ochotni vykonávat veřejnou službu i v případě, že by z toho neměli finanční prospěch, tedy „jen“ z morálního hlediska. 80% z nich odpovědělo, že by veřejnou práci v tomto případě spíše nevykonávalo, 20% připustilo, že možná ano.

3. dílčí otázka nám měla přinést odpověď na to, jestli si respondenti myslí, že jim výkon veřejné služby zvýší možnost uplatnění na trhu práce. K tomu nám posloužila položka č. 12, ve které byly dány možnosti ano, ne, nedokážu posoudit. Většina uchazečů, 44%, tuto skutečnost nedokáže posoudit.

Ne všichni uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze projevíli zájem o výkon veřejné služby. Proto nás ve 4. dílčí otázce zajímalo, o jakou jinou možnost k udržení dávek hmotné nouze než výkon veřejné služby by měli zájem. To jsme zjišťovali z odpovědí na položku č. 14. Opět byly uchazečům nabídnuty konkrétní možnosti, a sice podle nejčastějších a nejdostupnějších možností. Jednalo o nekolidující zaměstnání, rekvalifikace, poradenské činnosti a projekty Evropského sociálního fondu. Největší zájem projevíli respondenti o nekolidující zaměstnání 36%.

5. dílčí otázka směřovala k posouzení finanční situace. V položce č. 15 jsme se respondentů tázali, co jim přinesla změna zákona o pomoci v hmotné nouzi. V úvahu připadaly tři možnosti. Snížení dávek na úroveň životního minima, nic (dávky hmotné nouze zůstaly stejné) a zvýšení dávek. Ze získaných odpovědí jsme zjistili, že převážné většině uchazečů o zaměstnání pobírajících dávky hmotné nouze zůstaly tyto dávky ve stejné výši, a to u

69%. U 18% došlo ke zvýšení dávek, naopak 13% byly dávky sníženy na úroveň životního minima.

Z výzkumného šetření vyplývá, že většina uchazečů o zaměstnání pobírajících dávky hmotné nouze se zapojila do aktivit nabízených nebo doporučených úřadem práce a tím si zajistili, že jim dávky zůstaly stejné. Těm, co toho nevyužili, byly dávky sníženy. Zvýšení dávek si mohli zajistit jen ti, kteří se rozhodli pro výkon veřejné služby v rozsahu nad 30 hodin měsíčně. Toho ale využilo jen 18% uchazečů.

5.3 Doporučení pro praxi

Smyslem novely zákona o pomoci v hmotné nouzi je, aby lidé přestali být jen pasivními příjemci dávek, aby projevili alespoň minimální snahu svou situaci změnit. Proto byly nastaveny podmínky, bez jejichž plnění by uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze mohli o tyto dávky přijít. Prvořadou snahou je zapojení do pracovních aktivit, aby si znovu osvojili pracovní návyky a aby bylo možné jejich postupné zařazení do pracovního procesu. Na základě námi provedeného výzkumu jsme ale zjistili, že jejich představy jsou jiné. Do veřejné služby se zpočátku zapojila třetina uživatelů dávek hmotné nouze, časem se tento počet ještě snížil. Pokud si mohli vybrat, volili raději jiné činnosti než práci. Z interních statistik kontaktního pracoviště Veselí nad Moravou navíc vyplynulo, že uchazečům o zaměstnání pobírajícím dávky hmotné nouze stačí doložit potvrzení od lékaře o tom, že jsou v léčbě nebo že nemohou vykonávat žádné činnosti. Tím jsou omluveni ze všech aktivit a příspěvek na živobytí jim zůstává ve stejné výši. Tito lidé jsou navíc na takový způsob života zvyklí a zřejmě jim i vyhovuje. Jak jinak si můžeme vysvětlit, že nemají zájem zvýšit si příjem? Proč se nechtějí zaměstnat, když je tolik volných pracovních míst? Problém je v nízké minimální mzdě a vysokých sociálních dávkách. Většinou se totiž stává, že celkový příjem rodiny při nízkých mzdách bývá jen o málo vyšší než výplata sociálních dávek pro celou rodinu. Lidem potom chybí to nejdůležitější - motivace k práci.

Z průzkumů veřejnosti, které byly prováděny v minulých letech mezi lidmi, kteří jsou ohroženi nezaměstnaností a lidmi, kteří nezaměstnaností ohroženi nejsou (Sirovátka, Horáková a Horák, 2014, s. 87) vyplývá, že i oni sami jsou toho názoru, že by si lidé měli dávky „zasloužit“. Že by měly být podmíněny účastí ve veřejné službě nebo opatřeními aktivní politiky zaměstnanosti.

Nejlepším řešením by bylo výrazné navýšení minimální mzdy, aby rozdíl mezi sociálními dávkami a příjmy ze zaměstnání byl natolik velký, že by se každý, kdo by byl schopen pracovat, rozhodl, že pracovat i chce.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme se zabývali tématem poskytování dávek hmotné nouze v souvislosti s novelou zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, která vešla v platnost od 1. 2. 2017. Smyslem novely je, aby se poživatelé dávek hmotné nouze aktivně zapojili do pracovního procesu nebo do jiných zákonem daných aktivit. Tím by si nejenom zajistili pobírání příspěvku na živobytí ve stávající výši, ale mohlo by dojít k obnovení pracovních návyků a jejich uplatnitelnosti na trhu práce. To je hlavní snahou také aktivní politiky zaměstnanosti – nalézt pro uchazeče o zaměstnání co nejdříve vhodné zaměstnání tak, aby nebyl závislý na sociálních dávkách.

V teoretické části jsme nejprve popsali systém pomoci v hmotné nouzi, kdo je osobou v hmotné nouzi, co je příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc a životní a existenční minimum. Dále jsme se zaměřili na problematiku nezaměstnanosti a aktivní politiky zaměstnanosti. Nejdůležitější část byla zaměřena na novelu zákona o pomoci v hmotné nouzi a s tím související veřejnou službu, činnosti, ve kterých může být organizována, sociální důsledky změny tohoto zákona a statistiku příjemců dávek hmotné nouze na kontaktním pracovišti ve Veselí nad Moravou.

V praktické části jsme se věnovali samotnému výzkumu. V průběhu února a března 2018 jsme provedli deskriptivní kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření na téma „Sociální důsledky zákona o pomoci v hmotné nouzi“. Výzkumným souborem byli uchazeči o zaměstnání pobírající dávky hmotné nouze na kontaktním pracovišti ve Veselí nad Moravou. Zajímalo nás, jak na změnu zákona uchazeči zareagovali, zda byli aktivní nebo pasivní. Zjišťovali jsme, jestli jsou uchazeči ochotni zapojit se do nabízených aktivit, jestli jsou ochotni vykonávat veřejnou službu, jestli se jim zvýšila uplatnitelnost na trhu práce, jaký jiný druh aktivity kromě veřejné služby upřednostňují a především, jestli se jim změnila jejich finanční situace.

Z výsledků vyplývá, že většina uchazečů se chtěla zapojit do nabízených aktivit a udržet si tím alespoň stávající výši příspěvku na živobytí. Ze strany úřadu práce byl preferován výkon veřejné služby, ale o tuto formu uchazeči neprojevovali až takový zájem. Pokud už přistoupili, že by na veřejnou službu nastoupili, volili počet hodin takový, který jim zajistil stávající výši příspěvku na živobytí, přestože měli možnost odpracovat více hodin a tím si příjem zvýšit. Zajímalo nás i to, jestli by uchazeči byli ochotni vykonávat veřejnou službu jen z morálního hlediska. Ukázalo se, že naprostá většina by takto nejednala. Když už voli-

li formu práce, bylo to spíše nekolidující zaměstnání, při kterém dostávají za práci i odměnu, což u veřejné služby není.

Výzkum ukázal, že většině uchazečů zůstal příspěvek na živobytí ve stejné výši. Z toho lze usuzovat, že vyvinuli aktivitu jen nezbytně nutnou nebo žádnou. Jak bylo zároveň zjištěno z interních statistik kontaktního pracoviště Veselí nad Moravou, postupně jejich motivace k jakékoliv aktivitě klesala, až téměř vymizela, zapojení do práce se časem omezilo jen na dokládání lékařských potvrzení. Snaha o návrat do pracovního procesu se tak nesečkala s požadovanou odezvou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ARNOLDOVÁ, Anna, 2012. *Sociální zabezpečení I: sociální zabezpečení v České republice, lékařská posudková služba, pojistné, systémy sociálního zabezpečení*. Praha: Grada. Aktuální legislativa. ISBN 978-80-247-3724-9.
- [2] ASSLÄNDER, Friedrich, Anselm GRÜN, 2011. *Práce jako duchovní úkol*. [z německého originálu ... přeložil Štěpán Sirovátka]. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 978-80-7195-368-5.
- [3] BŘESKÁ, Naděžda, Lucie VRÁNOVÁ, 2004. *Dávky sociální péče*. 3. Aktualizované vyd. Olomouc: ANAG. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 80-7263-228-0.
- [4] CUSUMANO, James A., 2013. *Rovnováha: spojení práce a života*. Praha: Fortuna Libri. ISBN 978-80-7321-780-8.
- [5] DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivanka KOHOUTOVÁ, 2013. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3880-2.
- [6] DURDISOVÁ, Jaroslava, 2005. *Sociální politika v ekonomické praxi: vybrané problémy*. Praha: Oeconomica. ISBN 80-245-0850-8.
- [7] CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-5326-3.
- [8] KREBS, Vojtěch, 2015. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-921-2.
- [9] MAREŠ, Petr, 2002. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Vyd. 3., uprav. Praha: Sociologické nakladatelství Slon. Studijní texty, sv. 6. ISBN 80-86429-08-3.
- [10] MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [11] MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.
- [12] SIROVÁTKA, Tomáš, Markéta HORÁKOVÁ a Pavel HORÁK, 2014. *Česká politika zaměstnanosti v době krize a po krizi*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta

sociálních studií v nakladatelství František Šalé – Albert. ISBN 978-80-210-7149-0.

- [23] ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena, Josef ŠMAJS a Zdeněk BOLELOUCKÝ, 2013. *Nezaměstnanost. 2., přeprac. a aktualiz. vyd.* Praha: Grada. Psyché. ISBN 978-80-247-4282-3
- [34] TOMĚŠ, Igor, 2010. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky.* Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-680-3.

Legislativa:

- [45] ČESKO. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky.* 2006, částka 37. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110>
- [56] ČESKO. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky.* 2006, částka 37. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>

Internetové zdroje:

- [67] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017. *MPSV: Dlouhodobě nezaměstnaní si mohou zvýšit příjem v rámci veřejné služby. Tisková zpráva* [online]. MPSV, poslední aktualizace: 1. 2. 2017 [cit. 2018-03-20]. Dostupná z http://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2017/02/2017_02_01_verejna_sluzba.pdf
- [18] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. *MPSV: Doplatek na bydlení* [online]. MPSV, poslední aktualizace: 6. 1. 2015 [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/bydleni>
- [19] ŘEZNÍČKOVÁ, Ludmila, 2005. *Komu se stát chystá sebrat sociální dávky?* [online]. Peníze.CZ, ©2000 - 2018 [cit. 2018-03-28]. Dostupné z <https://www.penize.cz/statni-rozpocet/17132-komu-se-stat-chysta-sebrat-socialni-davky>

- [20] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017. *MPSV: Krajská pobočka v Karlových Varech, odbor zaměstnanosti krajské pobočky, oddělení trhu práce. Veřejná služba* [online]. MPSV, poslední aktualizace: 9. 11. 2017 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/kvk/verejna_sluzba
- [21] Ministerstvo práce a sociálních věcí, *MPSV: Pomoc v hmotné nouzi* [online]. MPSV, [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/5>
- [22] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. *MPSV: Příspěvek na živobytí* [online]. MPSV, poslední aktualizace: 6. 1. 2015 [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti>
- [23] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016. *MPSV: Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů* [online]. MPSV, 2016 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/ZOZ_PLATNE_ZNENI_OD_1.9.2016.PDF
- [24] Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016. *MPSV: Životní a existenční minimum* [online]. MPSV, poslední aktualizace 30. 11. 2016 [cit. 2018-03-28]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivotni_min

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

např. například

resp. respektive

tzn. to znamená

č. číslo

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Rozdaných dotazníků	31
Graf 2 – Odevzdaných dotazníků	31
Graf 3 – Pohlaví	33
Graf 4 – Rodinný stav	34
Graf 5 – Věk	35
Graf 6 – Nejvyšší dosažené vzdělání	35
Graf 7 – Délka evidence	36
Graf 8 – Negativní důsledky	37
Graf 9 – Chcete se zapojit?	38
Graf 10 – Souhlas s veřejnou službou	39
Graf 11 – Rozsah veřejné služby	39
Graf 12 – Výkon veřejné služby	40
Graf 13 – Druh práce	41
Graf 14 – Uplatnění na trhu práce	42
Graf 15 – Morální hledisko	43
Graf 16 – Jiné možnosti	43
Graf 17 – Důsledky změny zákona	44

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Výše životního minima.....	16
Tabulka 2 – Veřejná služba	27

SEZNAM PŘÍLOH

Dotazník

DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Pavla Jagošová a jsem studentkou 3. ročníku kombinovaného studia Sociální pedagogiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Ráda bych Vás požádala o vyplnění následujícího dotazníku na téma: **Sociální důsledky změny zákona o pomoci v hmotné nouzi pro uchazeče o zaměstnání ve Veselí nad Moravou.** Dotazník je zcela anonymní, proto Vás prosím o co nejupřímnější odpovědi.

Zaškrtněte jednu z variant, případně doplňte.

1) Jste

muž

žena

2) Jaký je Váš rodinný stav?

Ženatý/vdaná

Svobodný(á), ale mám partnera(ku)

Rozvedený(á)

Osaměle žijící

3) Kolik je Vám let?

Do 25

25 – 50

50 a více

4) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Základní

Vyučený(á)

- Středoškolské bez maturity
- Středoškolské s maturitou
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské – bakalářský stupeň
- Vysokoškolské – magisterský stupeň

5) Jak dlouho jste nezaměstnaný(á)?

- Méně než 12 měsíců
- Déle než 12 měsíců

6) Má pro Vás postavení nezaměstnaného, poživatele dávek hmotné nouze nějaké negativní důsledky?

- Ano, jaké
- Ne

7) Chcete se zapojit do nabízených aktivit a tím si udržet nebo zvýšit dávky hmotné nouze?

- Ano
- Ne (pokračujte otázkou č. 15)

8) Jste ochoten/ochotna vykonávat veřejnou službu? (pokud odpovíte „ano“ nebo „zatím nejsem rozhodnutý(á)“ – pokračujte otázkou č. 9, pokud odpovíte „ne“ – přeskočte na otázku č. 14)

- Ano
- Zatím nejsem rozhodnutý(á)
- Ne

9) V jakém rozsahu?

- 20 – 30 hodin měsíčně
- Nad 30 hodin měsíčně

10) Kde byste nejraději vykonával(a) veřejnou službu?

- V místě trvalého bydliště
- Mimo trvalé bydliště v okruhu do 5 km
- Není rozhodující

11) O jakou práci v rámci výkonu veřejné služby byste měl(a) zájem?

- Údržba zeleně a ochrana životního prostředí
- Administrativní činnosti
- Zajištění udržování čistoty ulic
- Udržování veřejného pořádku
- Pomocné činnosti v oblasti sociální péče
- Jiné, jaké

12) Myslíte si, že výkon veřejné služby Vám zvýší možnost uplatnění na trhu práce?

- Ano
- Ne
- Nedokážu posoudit

13) Byl(a) byste ochoten/ochotna vykonávat veřejnou službu v případě, že z toho nebudete mít finanční prospěch, tedy „jen“ z morálního hlediska?

Spíše ne 1 2 3 4 5 6 spíše ano

14) O jakou jinou možnost k udržení dávek hmotné nouze než je výkon veřejné služby byste měl(a) zájem?

- Nekolidující zaměstnání
- Rekvalifikace
- Poradenské činnosti
- Projekty Evropského sociálního fondu

15) Co Vám přinesla změna zákona o pomoci v hmotné nouzi?

- Snížení dávek na úroveň životního minima
- nic (dávky hmotné nouze zůstaly stejné)
- Zvýšení dávek

Děkuji za vyplnění.